

Minicon byl super

Na vlastně již loňský Minicon 2017 (odehrával se v sobotu 9. prosince od 10.00 až do večerních hodin v útulných prostorách literární kavárny Řetězová na Praze 1) jsem dorazil mimořádně nejen už před obědem, ale dokonce i včas na samotné zahájení. Stalo se tak jednak kvůli lákavému programu, a pak proto, abych stihl začátek přednášky Františka Novotného o jeho *autorských světech* a udělal zde malou propagaci naší knihy *Hvězdné hry* (díky všem, kdo si ji koupili, že jsem knihy nemusel vláčet domů).

Jak se mi často stává, přišel jsem nevyspalý a unavený, a tak jsem si příliš neužil půlhodinové čekání vyplněné klábosením, než obětavý Martin Corn s manželkou dovezli projektor, který zde nějakým organizačním nedopatřením scházal. Franta tak nezačal v půl, ale až v 11 hodin, ale jeho posluchači byli za trpělivost odměněni poutavým výčtem knih a povídek, které autor nepsal hlavně proto, že se věnoval světu Valhaly.

Potom se nám s tajemstvími svých světů světil Pavel Renčín, dověděli jsme se podrobnosti o vzniku románů *Vězněná*, *Jméno korábu* a *Nepohádka*. Doporučení pro pořadatele conů: zvěte Pavla častěji.

Následovala přednáška Sylvie Draky Šustrové: *Planeta Island*, tady jsem udělal chybu a zašel si ze sklepního prostoru nahoru do kavárny na výbornou čočkovou polévku. Než se na mě dostalo, skončila nejen Draky, ale i Martin Klíma, který musel zastoupit i nastydlou Vilmu v zamýšleném dvojprogramu o *Myceliu*, *Dračím doupěti* a *Kingdom Come: Deliverance*. Musím ale přiznat, že jsem dolů příliš nechvátal, mezitím se totiž objevili Joanna Czaplińská, Martin Šust, Richard Podaný, Petr

Kotrle a obě další překladatelky Hry o trůny, takže bylo vůbec s podivem, že jsem se dostal alespoň na pořad *Píseň ledu a ohně – beseda s překladateli*: Michalou Markovou, Dominikou Křesťanovou, Petrem Kotrlem a Richardem Podaným. Probíraly se hlavně technické věci, jak se organizuje překládání tří knih najednou, proč nešel použít předchozí překlad, co bylo obzvlášť záluďné a tak. Prostě lahůdky ze záluďsi.

Už jsem zapomněl, co bylo příčinou jediné programové změny conu (zpoždění ze začátku již bylo dohnáno), na scénu místo Stančíka dorazil *Honza Kantůrek* s povídáním o svých překladatelských začátcích, jak se dověděl o Howardovi a Conanovi a jak se pak z něho stal pan překladatel. Někdy na Kantůrka se podařilo přijet i Michaele.

O *Petra Stančíka a jeho boží mlýny nejen na mumie* jsme ale nepřišli, následoval hned po Honzovi. Asi to bylo poprvé, co Petr vystoupil na nějakém conu, což je docela škoda, protože jde o starého účastníka CKČ, potažmo i on na ní sbíral své první autorské zkušenosti.

V 17.30 vystoupil Ondřej Neff, který pojednal svět Julese Verna dnešními očima. Extrahoval scény, které by dnes už byly nepříjemné, ať už z hlediska lidských práv, nebo ochrany přírody. Zkrátka v době JV se ještě zvířátka dělila na užitečná a škodlivá a domorodci na přátelské a nepřátelské, a pro ty druhé jmenované bylo správné mít vždy nabitou.

Jako poslední host conu vystoupil Tomáš Baldýnský s historkami z natáčení Kosma. Poměry, které panují v českých televizích, jsou opravdu tak strašné, jak si umíte představit, jen když se dost snažíte.

pokračování na str. 5

OBSAH

Minicon byl super	1	Vyhodnocení PAF 2017	
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	a rozhovor s výherci přeboru	20
Vánoční překvapení	2	Civilizační šok	22
Hvězdný bulvár	3	Časem s vědou – listopad	25
Úvodní sborník nové literární soutěže...	6	Incubátor inženýrských mozků	26
Adaptace na nemožné	7	Časem s vědou – prosinec	27
Hvězdné hry	8	Technika dle sira Arthura	28
Je Problém tří těles problematický?	10	A. Gellner: Národy a nacionalismus	29
Temný Temný les – pár postřehů	11	DOGMA	31
Danse macabre je Kingův tanec snů	12	O nejlepších fantasy 2017	32
Luděk Pešek a „Space Art“	16	Zlatá Zebra 2017	32
Digitální fanziny	19	Zápis z porady Čs. Fandomu	32

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Vážení přátelé, oba dva, kteří čtete mé úvodníky. Jistě jste již znuděni neustálým vysvětlováním, proč i toto číslo zase vychází tak pozdě.

Mám pro vás odměnu za vaši trpělivost, zcela novou, doposud nepoužitou výmluvu/omluvu: totálně zničený disk, než jsem se rozhodl investovat 15 tisíc do obnovy dat, než tato proběhla a než jsem obnovil svůj běžný provoz, měsíc byl pryč, ještěže už část Interkomu byla hotová před zmiňovanou katastrofou a přežila v zachráněné části dat. Takže přátelé, *zálohujte, zálohujte, zálohujte* – ušetříte.

Abychom toto poslední loňské číslo vydali co nejrychleji, obsahuje hlavně delší texty, vedle tradičního putování s vědou či za vědou Františka Houdka a amerických postřehů Martina Gilara jde hlavně o text Veroniky Polnické o Lud'kovi Peškovi. Jednička roku 2018 bude mít více kratších článků a bude tedy pestřejší.

Ovšem ne pro každého, roky končící osmičkou bývají revoluční, a v Interkomu se to projeví **zvýšenou přísností na neplatíče**. Ta se samozřejmě netýká těch z vás, kdo si ještě nestihli předplatit ročník 2018 (mají za jménem (?), vždyť až v tomto čísle najdete pokyny, ale hlavně čtenářů, kteří si za celý rok 2017 nevšimli, že zapoměli poslat předplatné (mají za jménem (!) nebo notorických zapomínačů (*)). Takže vyhledejte odhozený obal, ve kterém IK dorazil, a máte-li za jménem (*), číslo 1 už k vám dorazí, jediné pokud byste rychle poslali 900 Kč (pokud si nejste jisti částkou, napište do redakce; (!) znamená 600 :-)).

Zdeněk Rampas, řečený Neúprosný

Předplatné IK a jak jej poslat na to jediné a správné místo

Po Fénixconu několik našich čtenářů vyrovnalo předplatné/doplatné za několik posledních let, takže již máme vybráno na první číslo, které právě čtete. Škoda, že se na každý Interkom vrháte tak nedočkavě, že si nikdy nevšimnete příznaku v adrese za jménem, který napovídá, že už je zase třeba zaplatit :-)

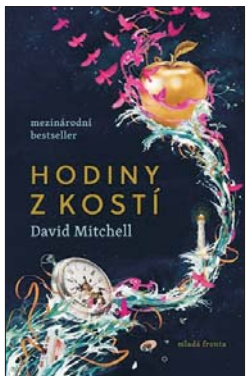
Předplatné činí opět 300 Kč a zaplatit lze přes konto u Fio banky, které má tu výhodu, že bez poplatků umožňuje poslat peníze i slovenským předplatitelům. Takže pro platbu z ČR používejte číslo konta: **2700397108/2010** a pro platbu ze SR IBAN: **SK89 8330 0000 0027 0039 7108** (platbu zadejte jako vnitrostátní převod).

Pokud jste tak již neucínil na Fénixconu či jinak, pošlete tři sta korun (čísla 300 Kč, respektive 12 euro, nebo podle momentálního kurzu), nebo můžete předplatné poslat složenkou na **mé jméno** a adresu redakce (je v tiráži :-).

Posíláte-li předplatné na konto, ale přes Českou poštu, upozorněte na to i mailem, mnohdy je identifikace plátce prakticky nemožná.

Zdeněk Rampas

Vánoční překvapení

interkom

**INFORMAČNÍ SERVIS
ČESKOSLOVENSKÉHO
FANDOMU**

číslo 11-12/2017 (315)

Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6,

161 00 Praha 6, ČR

e-mail: zrampas@gmail.com

<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka

Kristýna Benediktová

Redakční kruh

Franta Houdek a Michaela

Autoři tohoto čísla

Karel Dvořák, Mirka Dvořáková,
Ivo Fenc, Martin Gilar,
Filip Gotfrid, Jirka Grunt,
Zuzka Hloušková, Franta Houdek,
František Novotný, Jára Míkovec,
Julie Nováková, Paří, Veronika
Polnická, Zdeněk Rampas,
Wendy Šimotová, Dr. Štarha

Fotografie

Pepa Vašát, Roman Štědranský

Sponzoři tohoto čísla

Jiří Doležal, Jiří Grunt

Daniela Kovářová

Vychází nepravidelně.

Uzávěrka tohoto čísla

byla dne 17. 1. 2018

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto před volbami

Je to kampaň! – Andrej Babiš

Není to kampaň! – Miloš Zeman

Výroky politiků v roce 2017

Pane doktore, asi trpím silnou paranoiou!

Proč si to myslíte?

Všude vidím estébáky.

Nebojte, po volbách ty billboardy zase přelepší.

Odposlechnuto po volbách

A nakonec proč ne, volby vyhraje strana bez ideologie, vládnout bude vláda bez důvěry a povede ji člověk bez zábran.

@BlanikZ

Drahoš se nám promlčel do druhého kola.

„Francouzský prezident Emmanuel Macron skvěle popsal světoobčanství výrokiem, že neexistuje žádná francouzská kultura, ale pouze různé kultury ve Francii. Občanství zase nejlépe britská premiérka Theresa Mayová: „Pokud si myslíte, že jste občané světa, nejste občané ničeho.“

Andrej Duhan

◆ ◆ ◆

● **2. listopadu** jsme s Helenkou Šebestovou a Aničkou Šochovou navštívili Pražský právníký podzim, kam nás pozvala Daniela Kovářová jako spolupracovníky jejího časopisu. Zaznamenal jsem opětovný nářek nad nárůstem zákonů a jim podobných entit, což vede k nepřehlednosti práva, nutnosti vysoké specializace právníků a nemožnosti občanů obejít se bez právní pomoci. Dle mého je to způsobeno tím, že ve společnosti, která si zakládá na tom, že co není zakázáno, je dovoleno, je nutná jakási všeobecně akceptovaná elementární slušnost, aby lidi věděli, že jisté věci se nedělají, i když neexistuje zákon, který by to zakazoval. Navíc v atomizované společnosti ani není dost dobře možný tlak okolí formou společenské ostrakizace vyžírků, nejhorší, co můžete udělat, je vyhodit si grázlika z přátel na Facebooku. Stát tuto situaci řeší tvorbou dalších regulací, tedy zákonů a tím pádem nám stále ubývá svobody. Na druhou stranu aktivisté vynalézají další a další lidská práva, která se opět realizují formou zákonů. (A to pomím, že onen nárůst práv není vyvažován vznikem žádných no-

vých povinností.) Případ Čapí hnízdo nejspíše dopadne tak, že se Babišovo chování rozdělí na několik etap, z nichž každá bude přísně legální, a bude na soudu, aby dokázal nějaký nezákonný úmysl.

Jedním z řečníků salónu PPP byl i Mirek Topolánek, přesto že to bylo tuším den před tím, než vyhlásil svou kandidaturu na post prezidenta, nijak to přítomným nenaznačil. Hovořil o nebezpečí islamizace Evropy a dodnes si nejsem jist, zda to tak náhle cítí nebo zda jen naplňuje citát Samuela Johnsona: „Vlastenectví je poslední útočiště darebáků.“ Přesto bych jej ze stávající nabídky volil.

● **7. listopadu** mě Ivan Hranička seznámil s Otto Ritterem, na matfyzu jsme měli společného učitele, teď se vrátil po dvaceti letech z USA, kde pracoval na přečtení lidského genomu.

● **11. listopadu** oslavil Skrbliík (jinak též známý jako Pavel Krajíček, sestavitel monumentální Knihovničky Vakukoku) 50. narozeniny. Redakce dodatečně blahopřeje.

(Na foto s Pepou Vašátem.)

● **15. listopadu** jsou v Památníku písemnictví 49. *Slova mají křídla*, ale to bych už ten Interkom nevydal nikdy. Mornštajnovu a Kovařika nějak oželím...

● **16. listopadu** na skok ke Kruhu, kde si Jiřina koupila *Hvězdné hry*, pak do Centra architektury a městského plánování CAMP, kde následuje křest knihy o fanzinech *Křičím: „To jsem já.“*, na

kteří spolupracoval Ivan Adamovič.

Ze známých se tam objevil ještě Honza Vaněk a nakonec i Ivan, během dlouhého čekání, až začne program, jsem měl po letech příležitost si s ním bezmála nerušeně popovídat, bohužel jsem se až po hodině dověděl, že ono čekání, až něco začne, je program, Honza Vaněk vyrazil do Knihovny VH a já se vrátil ke Kruhu, leč tam už to mezitím zabalili, tak zase domů.

Večer konečně píšu Veronice Polnické, autorce práce o Ludřkovi Peškovu a Space Artu.

● **17. listopadu** se u mě zastavil Netopejř, byl se podívat na památných místech na Národní, a když už byl v autě, vrátil mi nějaké knihy.

Popovídali jsme o jeho měsíčním pobytu v nemocnici a zastýskali si na stáří. Ale padl i nápad vydat další Pramloky.

● **20. listopadu** jsme se v RUR s Filipem a Honzou dohodli na Filmovém pondělí po Fénixu.

● **22. listopadu** proběhla další schůzka KJV, Franta to popletl a nepřišel podepisovat svou knihu *Hvězdné hry*, naštěstí Hanka Nájemníková dorazila a přednášela o *Tajných společnostech*,

spiritismu a magii v době Julese Vernea. Roman Štědroňský to nafotil.

● **24. listopadu** hlásí Jiřina stav CKČ. Zatím toho máme o něco méně než loni (ale loni toho bylo nějak hodně), 24 mikro (těch je fakt málo), 47 krátkých (němlich stejně jako loni), 33 dlouhých a 13 novel. Já dokončuju hesla pro slovník Českého samizdatu.

● **29. listopadu** dělám inzerát pro Leonida Křížka a testuju zprostředování přesunu Kruhu do MATu.

● **30. listopadu** nás u Kruhu zase vypekli, tak jsem se před kinem Lucerna sešel jen s Honzou Poláčkem a na chvíli s Julií Novákovou (ta mi předala cenu Eurofandomu), všude bylo plno, ale naši jsme volný stolec v Knihkupectví a kavárně Řehoře Samsy. Honza mi donesl nového Kocoura Matylda, doporučuji i bezdětným či těm, kterým už děti odrostly.

Fénixcon 2017 (jen velmi stručně)

● **1. prosince** po obědě vyrážíme s Jirkou a Jarkou Doležalovými na Fénixcon. Po několika letech i s Michaelou, Pavel se zapomenul přihlásit, takže na něho dopadla starost o domácnost. Cesta přes Prahu nebyla jednoduchá, ale na dálnici celkem klid, až zase v Brně trochu husto.

Když jsme dorazili, prozradil mi Pavel Poláček, že Randalf dovezl věci, které jsme nemístili na výstavě, tak jsme je hned přeložili k Jirkovi do vozu a já si vzal Frantovy knihy na jeho přednášku o nerealizovaných světech.

Jako obvykle i tento Fénixcon pro mne začal přednáškou doktora Šimůnka, o poradě SFK si můžete přečíst na straně 32.

Vybral jsem něco předplatného Intekomu a rozdal recenzní výtisky Hvězdných her.

2. prosince v sobotu jsem poobědval s Ondřejem Šefčíkem, ani nevím, zda byl na nějaké přednášce, zúčastnil jsem se křtu Ženy s drakem, večerní předávání cen bylo proti loňskému roku ještě snesitelné, v tombole jsem zase nic nevyhrál :-)

3. prosince v neděli nás Jirka odvezl až domů, což se hodilo i kvůli bednám z Bílovce. Provoz na D1 byl jen mírný, byli jsme doma snad za dvě hodiny.

● **4. prosince** jsme se Filip, Hanka, já a Honza Vaněk, jr. z Časlavské hned po RUR vydali do kina Aero na *Filmový kvíz* ve znalostech českého filmu. Otázky mnohdy nebyly ani těžké, spíše záluďné nebo nepřesně formulované. Když došlo na Zemanův *Vynález zkázy*, tak jsme těžce dumali, jak Verne nazval supervýbušninu, o kterou v knize šlo, a přitom se ptali na to obří dělo z filmu. Když si Filip vzpomněl a proti Honzovi prosadil občanské jméno Kolji, bylo to pro soudržnost komunity a náladu v týmu dobré, ale zase vědomí, že se Honza může mýlit, mi vzalo jednu z posledních jistot, co mi jich na světě zbývalo. Vyhráli jsme těsně o půl bodu...

● **7. listopadu** takový předvánoční čtvrtek: Nejprve Vánoční večírek v Epoše, začínal příhodně již ve tři, takže jsem v pět mohl být v Akademii na křtu Bylinek Dáší Heřtové a v šest u Kristin Olsonové na vánočním večírku Litagu. Díky tomu, že Viktor blokoval cestu ke stolu se zákusky, jsem se seznámil s překladatelkou paní Distlerovou. Svět je malý, znali jsme se už přes Frantu Novotného a Janu Jůzlovou, která s ní roky seděla ve stejné kanceláři.

● **8. listopadu** se u nás po desáté ráno zastavili Ivan Hranička a Otto Ritter, oplátili mi nedávnou návštěvu, na mě něco lezlo,

abych šel ven, chvíli jsme si povídali a najednou bylo jedenáct večer, a byli jsme u třetího bodu z plánovaných 40.

● **9. listopadu** je mi lépe a vydávám se na Mini-con, viz strana 1.

● **10. listopadu** se koná odpolední dýchánek u Klímových, dorazil jsem sám, Miša byla návštěvou u Milana a Evy Fibigerových, slavili se Stasem, jeho ženou Martinou a Martinem Zhoufem vydání Švýcarského Robinsona. Naštěstí ji pak Staso na druhou polovinu večírku do Malešic dovezl.

U Vilmy a Martina už měli vánoční stromček, Jolanina dvojčata mu provedla zatěžkávací zkoušku, Vilma byla nastydlá, tak se o pohoštění obětavě postaraly Hedvika a Bětka.

Po mně dorazili Honza Vaněk, pak Joanna Czaplínska a asi nakonec Viktor Janiš a Andrej Ruščák. Posledně jmenovaní si dobře popovídali o polských farářích v ČR, o Norsku a Dánsku, kupodivu v Dánsku by asi chtěl žít každý, do Norska jen za trest.

Honza během večírku přečetl knihu *Za třemi hranicemi*, kterou mi na Fénixconu věnoval Tom Štípský. Ta je pozoruhodná tím, že jde asi o první česky vydaný text o Lovecraftovi. Snad o tom více už v příštím Interkomu.

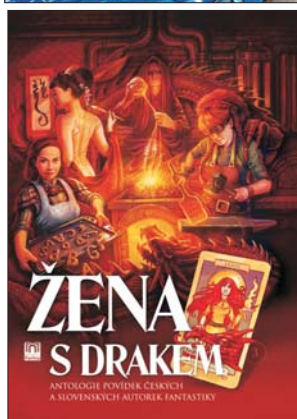
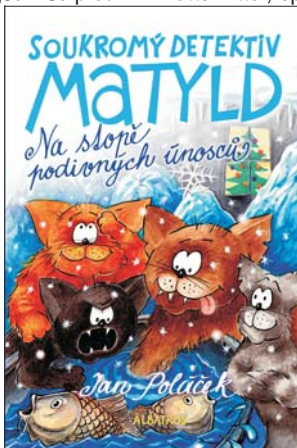
● **11. prosince** se vzpomínám na posledních hektických dnů, modafen potlačil příznaky, ale zjevně ne chřipku či co mě to postihlo.

● **12. prosince** ale sliby se mají plnit zvláště před Vánoci, a tak se vydávám na křest *Ženy s drakem*. Opět v kavárně Mandragora, ale teď až v zadním salónku a bylo to tedy méně pohodlné. Hosty byli hlavně autorky a jejich partneři. Františka a Honza Hloušek sehráli divadlo o Grindelíně a Boewurmovi, které trochu navazovalo na knihu a dotvořilo příjemnou atmosféru.

Opět jsem tento den vynechal *Slova mají křídla*, Lubor Falteisek se na mě bude mračit :-). I když téma Josef Lada by jistě bylo zajímavé, ale stejně bych tam kvůli bolesti velkých kloubů nejspíše nešel.

● **16. prosince** před sto lety se narodil A. C. Clarke. A na stejný den svolala Jolana tradiční Vánoční večírek, mimo mě dorazil Dáreček a Pagi, ostatní tradiční hosté byli na dovolené nebo jim jako Peřovi Pavelkovi nebylo dobře.

● **17. prosince** poslal Franta Houdek další dávku Vědy, nejvyšší

čas, abych se vrhl na Interkom a předtím poslal text naší milé ilustrátorce, jistě si k Vánocům představovala jiný dárek...

● **18. prosince** RUR u nás jako hrací pondělí. Z Japonska se vrátil Bidlo, takže bylo celkem jasné, o čem bude 95 % hovoru.

● **19. prosince** dopoledne se mi ozval Michal Příbáň, že Jarďa Olša nemůže napsat souhrnné heslo o fanzinech, nevím, čím jsem to byl nadopovaný, ale zapomenul jsem na všechna předsevzetí a z fleku mu slíbil, že to teda napíšu já.

Možná jsem byl tak natěšený na setkání s Dášou Heřtovou a Petrem Svoreněm, domluvili jsme se, že v libanonské restauraci U Cerdu oslavíme vydání Dášiny knihy *Bylinky na mém stole*. Petra ale bolely zuby, takže jsme to celkem brzy zabalili, a tak jsem si ještě večer pustil počítač, a tehdy mi odešel do věčných lovišť disk, aby skoro o měsíc opozdil Interkom a další práci.

● **21. prosince** se dovídám, že záchrana dat vyjde na 13 tisíc (a asi jsem přeslechl, že bez daně). Rozhodl jsem se tedy udělat inventuru, zda se mi toho ztratilo dost, aby mi to za to stálo. Mám na to celé svátky...

● **22. prosince** okolo čtvrté dorazíme s Mišou do Čáslavské na malou předvánoční „autogramiádu“ Honzy Kantůrka. Filip a Tom opatřili nějaký dobrý rum, ale příliš veselo nebylo, Honzovi zemřela dcera Marie.

● **31. prosince 2017** se koná tradiční Silvestr u Klímů. Dorazil jsem (bohužel bez Michaely) až po avizované procházce, ale v domě jsem našel jen Hedviku, Bětku a babičku Vilemínu, ostatní se zdrželi v Malešickém mikropivovaru. Tak jsem si jednou s Vilemínou v klidu popovídal a přitom ochutnával guláš a skvělou zelnáčku, Bětka mi vyrobila horkou medovinu, takže čekání dost rychle uteklo. Procházka měla podivuhodný vliv na Jolanina dvojčata, tak hodná a tichá je nepamatuju, možná proto, že vždycky alespoň jedno spalo ☺ Spousta dobrot na švédském stole lákala, takže jsem udělal další klímovský rekord v přejedenosti už ve čtvrt na sedm. To ale dorazila Liba Mohelská se zmrzlinou od Třech kopečků a ta můj žaludek zase postavila na nohy a mohl jsem uměřeně hodovat až do půlnoci.

Někdy okolo osmé dorazila hradecká úderka Zuzka a Honza Hlouškovi a Dagmar a Petr Vondráčkoví.

Uteklo jako jindy a už tu bylo sledování ohňostroje, které jsme si ozvláštnili vyšplháním na viadukt konečně zrušené trati. Odměnou nám byl zajímavý pohled jak na ohňostrújně běsnění, tak i na Martinův a Vilminův dům z úrovně prvního patra.

Po půlnoci jsem si přidal trochu zelnáčky, abych začal rok něčím opravdu dobrým, a vydal se domů MHD, Sargo jela na B-čko, tak pouze kousek cesty s Bidlem. MHD mi přálo a byl jsem za 40 minut doma, což se zatím nepodařilo ani v dny normálního provozu.

● **1. ledna 2018** by připadlo na pondělí v Čáslavské, tak až za 14 dní.

● **4. ledna** jsme se sešli v Elysiu, U Kruhu už to bylo neúnosné, necháme na sobě dříví štípat, to ano, ale ne si nechat srát na

hlavu. Před půl osmou jsem ale naši společnost opustil a vydal se do podniku Hloupy Honza na Hospodský kvíz s tématem Česká a světová literatura.

Byla tam celkem konkurence, např. Letenská letka, pravděpodobně sehraný tým specialistů pro obecný hospodský kvíz, kde se střídají otázky ohledně spalovacího motoru s impresionisty.

Tohle byl ale literární speciál, takže by úplně stačilo, kdyby soutěžil Honza sám, protože když nevěděl, jak se jmenuje polévka z chleba, která nechutnala nikomu z družiny Rychlých šípů (panáďlová), či jak zahynul argonaut lásón (zavalen troskami už trouchnivější Arggo), moc jsme mu nepomohli. Nicméně od antiky dál jsme již obsadili druhé místo a rychle doháněli ztrátu. Když jsem se dověděl, že výhra obláší 50% slevu konzumace celého stolu, objednal jsem si mezi 3. a 4. kolem z pěti ještě biftečky a palačinky :-)

Honza nakonec kvíz prohlásil za celkem lehký, s tím že obvykle (se) vítězí se 42 body, a tentokrát jich náš tým získal 45.

Vedle sedící tým z divadla Hybernia (původně přišel na akci tatarák za polovinu), buď tři dívky čerstvě po maturitě, nebo udržované pětadvacátnice, dosáhl pěkných pěti bodů, udržovaly si svůj stabilní výkon, v každém kole získaly jeden bod z jedenácti možných... Děvčata by mohla sloužit jako obžaloba našeho školství, ale nenechala si tím zkazit náladu a snad si ten večer také užila.

● **8. ledna** mimo termín zajdu na kus řeči a pro lednové XB-1 do Čáslavské.

● **11. ledna** navštívím Jalnu a pak cestou do Elysia zajdu pro disk, který jsem před týdnem zase svěřil firmě TDP-OnTrack.

Musím je pochválit, zachránili vše, co jsem potřeboval (asi tak 20 MB), a stovky gigabytů toho, co bych i oželel. :-)

● **12. ledna** pořádáme u Ivana Hraničky další seminář na téma krize evropské civilizace.

● **13. ledna** si lid volí Miloše (nebo že by Drahoše?) a já se pokouším dokončit poslední loňský Interkom!

● **15. ledna** RUR dnes bez Filipa, jen s Tomem Štipským, který bude muset vypadnout před půl sedmou.

Než dorazil Honza Vaněk, Bidlo s Honzou Macháčkem rozebírali japonské komiksy a já přečetl podstatný kus Qejci (existenciální sperma komiks). A pak už bylo půl a Tom musel dál...

● **18. ledna** vracím zapůjčený disk se zachráněnými daty a pak do Elysia, Franta potřebuje výtisk své knihy. Po čase se ukázal Honza Kovanic.

Zdeněk Rampas

Minicon 2017 (pokr. ze strany 1)

Většinu odpoledních pořadů moderoval Richard Klíčnický a skvěle (něco se v Akademii přiučil ☺). Richard tam ještě stihnul oslavit narozeniny a Pavel Renčín po conu uspořádal sraz spolku Labyrint. Ale to už jsme byli dávno doma, zítra nás čeká náročná odpoledne u Klímových.

A já za to Richarda navrhuju na cenu Ludvík za rok 2017.

Zdeněk Rampas

Úvodní sborník nové literární soutěže...

Literárních soutěží je u nás jako máku. Prakticky každé velké nakladatelství i mnohá jiná literaturě se věnující uskupení má tu svou, a tak mají amatérští psavci a soutěživci z čeho vybírat. Nemalá nabídka je samozřejmě i v rámci fantastického žánru, kde mají literární soutěže bohatou, několik desetiletí trvající tradici. Snad aby si na své přišli skutečně všichni, a především aby se nováčci dočkali konstruktivní zpětné vazby, rozhodlo se nakladatelství Gorgona vyhlásit soutěž *Tovaryši kalamáře*. Devět nejlepších povídek z premiérového ročníku letos spatřilo světlo světa v antologii *Zakázané slovo*, která je plná povídek o alternativní historii, přičemž ale nejde jen o to, co bylo, ale také to, co bude, protože i naše budoucnost se pro někoho jednou stane dávnou minulostí...

Každá z povídek zobrazuje a vykresluje námět alternativní historie po svém, a to bezesporu originálním způsobem. Některé si pohrávají s různými variantami naší historie a nejrůznějších dějinných událostí, anebo pracují s roztočnými variantami naší budoucnosti, která může být drsně a krutě postapokalyptická či nadmíru rozvinutá, ultramoderní a pokrokově technická. Každý si pak může vybrat, který z těchto variant by mu nejlépe vyhovoval. Jak už to u antologií bývá, některé povídky vás nemusí zaujmout ani trochu, jiné se vám naopak zadířou hluboko pod kůži, a třeba vám i připomenou něco, co jste četli kdysi dávno. Jednou z povídek, která pravděpodobně příliš nepotěší, je bohužel úvodní „Správný život“ od Adama Suchého, jehož příběh se sice zdál být nápaditý, leč celkem nešťastně provedený a hlavně nedotažený. Po jeho dočtení se zkrátka chcete dozvědět víc – přece jen uzavřít příběh zatčením hrdiny, když ani pořádně nevíte, proč se tak stalo, respektive důvod je pouze letmo nastíněn, ale v podstatě nevysvětlen, není nejšťastnější cesta k uspokojení čtenáře. Budiž útěchou, že další povídky jsou na tom lépe.

K těm nejlepším patří „Gáli“ od Václava Dvořáčka, který vypráví příběh o lékaři, jenž je souzen za zločiny proti lidskosti poté, co se po jisté válce provalí jeho experimenty na lidech, čtenářům velice umně připomíná hrůznosti četných nacistických pokusů na lidech a pokládá tíživou otázku, co je a co není lidské, morální a společnosti prospěšné. Jde o skutečně fantastické čtení, jež vás nutí zamyslet se nad etickými otázkami, jimiž se jindy nezabýváme. Podobně kvalitní povídkou je i „Primus inter pares“, ve které Miro Švercel zavádí čtenáře do dob vlády knížete Pribiny, do časů raného nástupu křesťanství na naše území, kdy se nová víra střetávala s dosud převládajícím pohanstvím. Jde o dobu prastarých pověstí o králi Ječmínkovi, avšak autor nám tentokrát osvětlí, jak se to tehdy odehrálo „doopravdy“. Švercel si s námětem alternativní historie pohrává osobitým způsobem a s opravdovou grácií, což z jeho povídky činí spolu s tou Dvořáčkovou vrchol knižního výběru.

Přestože se antologie *Zakázané slovo* nevyvarovala jistých zklamání, pestrost vybraných prací zajišťuje, že na své si zde přijde snad opravdu každý. Jde tedy o celkově vydařený literární počín vhodný nejen pro začínající autory, kteří uvažují o

účasti ve druhém ročníku soutěže, který Gorgona vyhlásí tento měsíc. Pokud si příběhy dosud jen tajně střádáte sami pro sebe, není nad čím déle váhat. Publikování se možná hned naprvé nedočkáte, o to cennější budou rady, jak takového úspěchu nakonec docílit. A třeba se vám v budoucnu podaří i vyhrát...

Wendy Šimotová

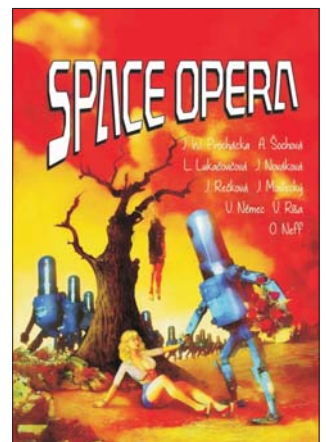
Zakázané slovo, Povídky o alternativní historii, Gorgona, 2017, sestavili Hana Fruhwirtová a Jan Kravčík, brožovaná, obálka Tithi Luadthong, 304 str., 249 Kč

Křičím: „To jsem já.“

Příběhy českého fanzinu od 80. let po současnost

PageFive

Adaptace na nemožné

Románová trilogie *Jižní Zóna* amerického autora Jeffa VanderMeera vzbudila ve světě i u nás značnou pozornost. Úvodní svazek si mimo jiné vysloužil Nebulu a Cenu Shirley Jacksonové. Už za měsíc se diváci seznámí s filmovou adaptací v režii talentovaného Alexa Garlanda (*Ex Machina*) se zajímavým hereckým obsazením, jemuž vévodí účast Natalie Portmanové. Filmová *Anihilace* se bohužel evropským kinům nepochopitelně vyhne a bude u nás dostupná zprvu pouze na Netflixu, dnes se ale soustředíme na jinou *Adaptaci* – s napětím očekávaný finální díl série. Dostojí vysokým očekáváním a poskytne čtenářům kýžené odpovědi na neschetné otázky vyvolané předešlými díly?

Málokdy se stane, aby každý svazek trilogie působil zcela odlišným dojmem, a to nejen co do atmosféry či množství tajemství nebo akce, ale i čistě objektivně svou koncepcí. VanderMeerovi se to ovšem v trilogii *Jižní Zóna* podařilo, aniž by výsledek působil neosourodě. Úvodní *Anihilace* je kompaktní, sevržený příběh několikačlenné expedice do tajemné Oblasti X. Je prochnutá napětím i pocitem úžasu. *Autorita* se soustředí na vědeckou stanicí Jižní Zóna se všemi byrokratickými zádrhly, spory i záhadami nevyhnutelně vznikajícími v každé dostatečně velké organizaci korporátní i státní sféry. Nový šéf John Rodriguez – jednoduše Šéf – se potýká s výslechy biologky z minulé expedice, tajemstvími své předchůdkyně i mnohem podivnějšími záležitostmi.

Adaptace částečně navazuje tam, kde *Autorita* skončila, a zčásti se vrací nazpátek – a to jak do minulosti bývalé šéfové krátce před poslední expedicí, ale i před samotný vznik Oblasti X k osudům tajemného strážce majáku. Podobně jako je každá kniha v rámci trilogie jiná, výrazně odlišné jsou i jednotlivé linie *Adaptace*. Líčení života na polozapomenutém pobřeží v 70. letech minulého století z pohledu strážce majáku Saula Evanse je místy až poetické, kontemplativní, ale postupně nastupuje nenápadná, nevtíravá hrůza. Linie bývalé ředitelky se vyznačuje rostoucí paranoiou, a se Šéfem a jeho průvodkyní uvnitř Oblasti X konečně zjistíme některé odpovědi: Co je zač Oblast X? Má nějaký cíl či účel? K čemu směřuje?

Každá z linií má něco do sebe a VanderMeer je dokázal umně prostřídát a propojit. Jak na tempo, tak nádherným jazyce poznáte talent i skvělé řemeslo (a je namístě pochválit rovněž překlad Pavla Bakiče). Podobně jako *Autorita* mě ovšem i *Adaptace* zanechala chladnější po bujarém zážitku z úvodní *Anihilace*. Očekávání byla nastavena vysoko a VanderMeer je rozhodně nezklamal, avšak ani nepřekonal. *Anihilace* byla něčím novým, nečekaným, snad až přelomovým. Dala by se sice vzdáleně přirovnat třeba k *Pikniku u cesty* bratří Strugackých, stála ale pevně na vlastních nohou – zato čtenáře popadla a přemístila do fantastické říše snů či spíše nočních můr. *Autorita* oproti ní navzdory své odlišné koncepci přinesla máloco no-

vého, byť jde o skvělou knihu. *Adaptace* z tohoto srovnání vychází lépe, nicméně spíše potvrzuje náznaky a tušení z předešlých dílů. Na jednu stranu je to dobře, nelze převrátit naruby ustanovený svět v závěrečné části trilogie, na stranu druhou mi přijde, že autor přece jen mohl být ještě odvážnější a výsledek by byl ohromující.

Navzdory tomu jsou odhalení *Adaptace* skutečně působivá a kniha je více než důstojným a těžko zapomenutelným závěrem *Jižní Zóny*. Některé scény zůstanou čtenáři v paměti ještě dlouho a autora nelze než obdivovat pro jeho schopnost popsat doslova nepopsatelné. Tušení, jas, plíživé napětí... Román ve vás bude jistě ještě nějakou dobu *doznívat*. Oceňuji také schopnost zodpovědět většinu palčivých otázek, aniž by se vytratil pocit tajemství. Řečeno ve zkratce, pokud jste byli spokojeni s předešlými dvěma svazky, určitě po *Adaptaci* sáhněte a téměř jistě nebudete zklamáni, naopak. Nezbývá než se těšit, co dalšího si pro nás VanderMeer připraví. Jeho dosud nejnovější román *Borne* je postapokalyptickým příběhem, v němž biotechnologie změnily svět, a vyskytuje se tam i obří létající medvěd. Nebojte se tedy poklesu podivnosti! Následovat by měla trilogie SF thrillerů zasazená do nejbližší budoucnosti, a jak známe VanderMeera, věci jistě nebudou takovými, jakými se na první pohled zdají být...

Julie Nováková

Jeff VanderMeer: *Adaptace*, Argo, Praha 2017, vázaná, překlad Pavel Bakič, obálka Pablo Delcan, 280 stran, 298 Kč

Odposlechnuto

Hádá se Řek a Říman, která civilizace byla důležitější.

Řek: U nás vznikla filozofie!

Říman: Ale až my jsme z filozofie vytvořili prakticky použitelné vědecké disciplíny.

Řek: My jsme vynalezli demokracii!

Říman: Ale až my jsme vytvořili právní systém, který dal základ evropskému právu.

Řek: My jsme jako první identifikovali sex jako zdroj veškeré rozkoše!

Říman: Ale až my jsme do něho zapojili i ženy.

**

Potká se Sysifos a Oidipus:

Hi, RollingStone! Hi, MotherFucker!

**

Dítě je něco jako vánoční cukroví.

Lidi ho pořád chválí, tak si ho teda taky udělaš.

Ale akorát přibereš, za chvíli ho máš plný zuby a snažíš se ho udat příbuzným...

**

Za každou našťvanou ženou hledej muže, který vůbec netuší, co se děje.

Hvězdné hry

Excelentní komplet povídek Františka Novotného

Ne všechny prózy klasika Novotného lze právem oštemplovat jako „excelentní“, abychom pak zapečetěnou škatuli s jejich cennými rukopisy vtlačili do tajného skladu z *Dobyvatelů ztracené archy*. Ale veškeré jeho povídky disponují výraznými kvalitami, a tak si plně zasluhují výkony, jež jim řadu let věnoval redaktor Zdeněk Rampas.

Když se totiž ukázalo, že se Novotný vrhá až do konce života na romány a rozsáhlé svazky literatury faktu, respektive i do překládání objemných knih, dal se oddaný mu šéf a editor nakladatelství Nová vlna chutě do práce. Její výsledek dnes může Františkovi závidět každý.

Nebo ne? Ale ano. Veškeré jeho novely a povídky prošly novými korekturami, částečně přímo na popud autorův jsou jinak a lépe seříděny a dostalo se jim odborné „katalogizace“ do knihy vsazeným esejem Ondřeje Šefčíka. Tato věru precizní stať – o vzájemném propojení Novotného prací – je pak následována sice už kratším, ale neméně obsažným doslovem Zdeňka Rampase *František Novotný a Cena Karla Čapka*.

Ne každý spisovatel by si zasloužil podobnou pietu při redicci prací, tento muž ale takový přístup 100% zasluhuje. A ač vstoupil do literatury v poměrně vysokém věku, stal se hvězdou. Ostatně, už když začínal, byl hotový autor. Fakticky veškeré jeho práce navíc přetrvávají, a nejen to. Mají, zdá se mi, potenciál přetrvat navždy. Nu, a charismatický František, jehož četní roboti bývají víc lidmi než my sami (sám Novotný vystudoval kdysi kybernetiku a četl samozřejmě i *Robotiku* Ivana Havla, 1980), tu jednou nebude, aby nás dál magnetizoval svými přednáškami a projevy při přebírání cen, tak jako ani Ray Bradbury tu dnes už není, nicméně díla obou osloví ještě spousty generací. To se dá vycítit a odhadnout.

Ani zdaleka by to ovšem nebylo tak samozřejmé, kdyby Nová vlna neposlala loni do knihkupeckých a knihovníckých regálů nádherně vázaný svazek *Hvězdné hry* – o 464 stránkách, s ilustracemi Milana Fibigera a v grafické úpravě Martina Zhoufa.

Ne, nevím, zda se Novotný vůbec kdy odvažoval snít o tom, že bude mít povídky takto exkluzivně pohromadě, jsem si ale jist, že jeho fanoušci vyskají.

Svazek se zasvěceným úvodem autora samého je dělen tematicky a má tři části pojmenované podle tří dá se říct klíčových povídek: *Pád na nebesa*, *Královna Šumavy* a *Ramax*. Komplet pak stylově uzavírá ne úplně typická próza *Sonda do mysli předků* (1989) psaná formou fiktivní recenze (či anotace) na neexistující knihu *Zápisky o Studené válce*.

A obdobně zahajuje knížku nejstarší Novotného povídka ve formě *Přednášky* (1983).

Všech pětatřicet děl podchycuje přehledně závěrečná *Bibliografická poznámka* Jaroslava Olší, ale co obzvlášť chňapne za osrdí a hmotu mozkovou, jsou precizní autorské komentáře za každíčkou z próz. Komentáře, chcete-li mermomocí nějaké srovnání, úplně ve stylu panů Kinga či Neffa.

Komplet *Hvězdné hry* zahrnul práce z let 1983-2008, při-

čemž následující tři tu vycházejí úplně poprvé. *Sigismund Freud by měl radost* (1983) je groteska o ne zrovna profesionálně fungující ženštině nad klávesnicí (počítače) a František tu předvídá internet. Hrdinou *Pádu na nebesa* (1983) je hoch dospívající v totalitě a odolávající – podobně jako odolává na počátku románu *1984* Winston Smith – ideologické indoktrinaci. Koncem let osmdesátých byl ovšem tento text z roku 1983 ještě s dvěma dalšími povídkami vyhozen co antikomunistický pamflet z knihy *Nešťastné přistání* (1988) prosazené Pavlem Kosatikem v Československém spisovatel.

A mikropovídka *Denní profylaxe* (1985)? Má jen tři věty a fakticky tedy kráčí o anekdotu. Zrovna tak ale i o pěknou hypotézu na téma vzniku snů. Byť by ještě stála za rozvinutí a František Novotný by jí určitě dávno rozvedl. Jen kdyby nebyla existence onoho textiku až donedávna v jeho mysli právem zcloněna mnoha lepšími vizemi.

Ani tenhle vtíp by ovšem nespáčil světo světa, kdyby kdysi Novotný léta a léta nepracoval jako počítačový technik v Adamově. Vraťme se tím ještě jednou na začátek.

Už zmiňovaná nejstarší *Přednáška* z ledna 1983 je i navzdory čtyřstránkovému rozsahu dokonce jen jednou jedinou větou... a souběžně i maskovanou parodií na někdejší československý režim. Prvně byla následkem toho zveřejněna teprve v *Interkomu* (1991).

A naopak nejmladší povídkové akvizice této knihy? Když nepočítám *Knihovnu a chrám*, která vyšla roku 2000 ve sbírce *Je dobré být mrtvý* a je „pouze“ výňatkem z *Valhaly*, postrádám v kompletu i *Útok na oceán* z antologie Ondřeje Müllera *Imperium Bohemorum* (2007). A tak je zde nakonec až nejnovější Novotného kratší próza *Nový svět* (2008), což je sci-fi uvedená citací ze hry *Medea*, kde Seneca až překvapivě vizionářsky předpověděl objevení Ameriky.

Novotný si tu před začátkem psaní stanovil tezi, podle které nelhal středověké legendy o vodopádu na západě Atlantiku, a za druhé se rozhodl, že roku 1492 přestala fungovat až do té doby vcelku reálná magie! A proč že? Souviselo to s Archou úmluvy, nalezenou prý tenkrát templáři, a totální zmizení jejich loďstva „s poklady“ je, dodejme, historickým faktem.

Projděme se však i některými dalšími Novotného prózami, dnes už více či méně pověstnými.

Impuls k novele *Bradburyho stín* (1988), která dala roku 1991 název stejnojmenné knize, byl debakl Rusů v Afghánistánu, jak jej dosti volně známe třeba i z krváku *Rambo III*.

Rozsáhlá titulní novela svazku *Hvězdné hry* (1988), ve které se objevuje i slavná Rubikova kostka (aniž se jí prý Novotný kdy prakticky věnoval), pak připomíná námětem klasickou *ENDERovu hru* (1983) a v krajinách, kde znají klonování, se zasažuje za pouze jednopohlavní civilizaci.

Jistě vám povědomý příběh *Pojďme si hrát na hoňku* (1983) je zase úplně první Novotného povídkou, když nepočítám onu netypickou *Přednášku*, a také autor jej považuje za svou „seriózní prvotinu“. Ubral by, pravda, na sentimentu, kdy-

by ji chtěl přepsat. Ale to neudělá. Na vhladu do vyvíjející se psychiky androida totiž netřeba co měnit.

Povídkou *Človíčku, chci tě ještě slyšet se smát* (1983) stvořil pak svou vlastní verzi *Malého prince*. Pověstná *Legenda o Madoně z Vrakoviště* (psáno 1983-1984) líčí zrod dalšího z mesiášů, a protože byla z první Novotného sbírky *Nešťastné přistání* vyredukována, prvně ji zveřejnila teprve Ikarie 1990/7. Nepočítám-li neoficiální Rampasovu antologii *Lidštější než lidé* (1985).

A podotkneme zde, že při psaní Novotný vysoce archaicky napodobil homérský verš. A pokračujeme. *Koně se také střílejí* – s figurou Starmana – vznikli ve stejném roce jako Carpenterův film *Starman* (1984), nicméně titul se inspiroval románem známým opět díky Hollywoodu, který sepsal Horace McCoy pod názvem *They Shoot Horses, Don't They?* (1935). A jak třeba víte, v onom příběhu jde o taneční maratón coby potenciální zdroj vytoženého výdělku patnácti tisíc dolarů. Zápletka, dodám, tkví – spolu s jednou Styronovou prací – i u kořene Kingova nápadu napsat svůj krajně deprimující *Dlouhý pochod*.

Nešťastné přistání (leden až únor 1985) alias titulní povídka první Novotného sbírky (1988) se mimo jiné zamýšlí nad tím, nakolik je pro méně vyspělé civilizace bezpečné, když jim pomáháme. Věc, pravda, s oblibou probíral taky Lem či bratři Strugačtí.

Próza *A čím jste vy?* (březen 1985) je mj. uvozena sekvencemi textů Ludvíka Součka a Athura Ransoma (*Zamrzlá loď kapitána Flinta*) a především mnohé principy minulého režimu, kdy sice každý měl práci, ale... Bylo možná štěstím, že se roku 1988 tu povídku povedlo v *Nešťastném přistání* udržet.

Jméno pro planetu napsané taktéž někdy v roce 1985 je text založený na dost netypickém motivu oboustranné kontaminace civilizací a pohádková groteska *Královna Šumavy* (květen 1986) dala titul ústřednímu dílu *Hvězdných her*. Je ryzí satirou na tzv. normalizaci u nás a titul pochopitelně parafrázuje název klasického románu minulého režimu od Rudolfa Kalčíka *Král Šumavy*, který je opět známější jako film.

Skutečnosti ovšem má Novotný dosti posunuté. Ze Západu do socialismu prahnou emigrovat roboti, kterým v kapitalismu není dopřána rovnoprávnost.

Polskému géniovi Lemovi, jehož *Summa technologiae* Novotného rovněž silně zaujala, připsal v srpnu 1986 další satiru *Opus Dei (Dílo Boží)*, při jejímž čtení si každopádně zopakujete kritéria, podle kterých se pozná, jestli náhodou není realita okolo nás jen virtuální.

Hezký název má i povídka *Oni si musí vymyslet vždy něco zvláštního* (1987), kde jde o následky nedostatku slunečního záření. Jimi jsou, jak se zdá, různá vidění. Nakolik mají náboženský charakter, posuďte sami.

Nejstarší vzpomínka (1988) je jakousi inverzí starší už Novotného hříčky s titulem *Jsem hodný, tichý chlapec* (1984) a *Modlitba ateisty* ze září 1989 opět pojednává o robotech. A o tom, jak přecházejí na víru. Anglicky nazvaný tragikomický text *No difference* (časopis Nemesis 1995) pak Novotný programově odpíchl od provokativní úvodní věty „svoje manželky stílitím“ a patrně z téhož roku jsou *Tělesné předpoklady*, inspirované jak známou knížkou *Nahá opice*, tak Lemovým *Testem*. Motivem šikany upomínají na známý film Ridleyho Scotta *G.I. Jane* (1997) a Neff má právě *Tělesné předpoklady* za nejlepší Novotného povídku.

Ale pozor, dle Ondřeje Herce je Novotného nejlepší krátkou prózou bizarní *Jak jsme si pořídili auto* (1988), jež sepsal formou dětské slohovky. Něco na tom bude, anžto i Ivan Adamovič zařadil toto dílko, jazykově mimochodem inspirované románem *Bylo nás pět*, do své reprezentativní trilogie *Kronika české science-fiction*.

Z téhož roku pochází také *Růže v očích*, náměťově (a jistým vnitřním oslovením) upomínající na *R.U.R.* (1988).

Mezi prózy však řadí Novotný a editoři i divadelní „aktovku pro loutky“ *Příšpulek do různého* (1985), parodující byrokraty. „Chápu, že mnoha lidem nesedne,“ konstatuje Novotný. A jedna čtenářka prý ho dokonce našla, že povídku tvořil pod parou. „Zpětně ji mohu ujistit o omylu,“ uvádí FN na straně 97, a nikoli, konvenční text to není, ale dal mu víc práce než cokoli konvenčního. Jak aspoň tvrdí.

Jednou z nejmladších povídek v této reprezentativní knize je groteska *Břítvoruký Jack* (Nemesis 1995/12), kde se zájmového alter ega dočká i Vladimír Páral. Nu, a než Novotného pohltí na patnáct let už zmíněný román *Valhala*, dokončil ještě lehce patetickou letu-legendu *Ramax* (psána 1989-1990), která se stala i titulním kouskem stejnojmenné sbírky (1992) a která se mimo jiné ptá, co by se stalo, kdyby roboti pochopili *Bibli* v tom smyslu, že lidé jsou jejich Hospodiny. Je to jedno z těch literárních děl, kde se Novotnému postavy zdravě vymykly a samy začaly jednat, a to zvlášť ke konci. Nu, a podle Františka Kotlety tu bard Novotný vnikl do náboženství hloub než veškerá díla Jana Pavla II. „i s dalajámovými vizemi dohromady“.

Ivo Fencel

František Novotný: *Hvězdné hry*. Vydal Zdeněk Rampas – *Nová vlna, produkce Nakladatelství Jalna*. Ilustroval Milan Fibiğer. Grafická úprava Martin Zhouf. Odpovědný redaktor Zdeněk Rampas. 464 str., 496 Kč.

Odposlechnuto

Na hodině angličtiny se americký lektor ptá německého studenta:

„Máte v Německu také svůj German dream?“

„No, měli jsme, ale moc se to neujalo.“

Je Problém tří těles skutečně problematický?

Science fiction trilogie *Vzpomínka na Zemi* čínského autora Liou Cch'-sina vzbudila po překladu do angličtiny celosvětovou pozornost. Úvodní román *Problém tří těles* dokonce získal prestižní žánrovou cenu Hugo. Očekávání tím byla nastavena skutečně vysoko. Dostál jim román, jehož filmové zpracování se v Číně aktuálně připravuje, nebo se jedná o přečeňované dílo? Rovnou odpovím, že z mého pohledu jsou správné obě možnosti současně a že román určitě stojí za přečtení. *Problém tří těles* pečlivě balancuje na hranici hard SF, alternativní historie a sociální science fiction. Staví na předpokladu, že nedlouho po krvavé Kulturní revoluci se Čína zapojila do pasivního i aktivního SETI, tj. pátrání po mimozemských civilizacích, a kontakt se později skutečně podaří navázat.

Od té chvíle se dějiny naší civilizace začaly ubírat zcela odlišným směrem... Jie Wen-tie v bouřích Kulturní revoluce ztratila otce, zavražděného za vykonstruované přečiny, i vlastní budoucnost. Ze studentky fyziky se stala dřevorubkyně na zapadlém venkově, a to se ještě počítala mezi ty šťastnější. Svět se obrátil vzhůru nohama a nic už nedávalo smysl – snad až do doby, kdy ji osud díky jejímu vzdělání zavedl k projektu Rudé pobřeží.

Skočme několik desítek let kupředu a máme tu materiálového inženýra Wanga, který žije poměrně spokojený život v současné rapidně se rozvíjející Číně, dokud ho nekontaktuje policie kvůli záhadným sebevraždám vědců. Wang poslze začne pronásledovat děsivý odpočet ubíhající před jeho vlastníma očima... Leží snad odpověď ve hře Tři tělesa, kde musí civilizace překonávat nepředvídatelně se střídající stabilní a chaotická období? Je snad založena na reálném základě? Jaký je klíč k jejímu řešení? Minulost a současnost se propojují v detektivním pátrání ve virtuální realitě i skutečném světě.

Problém prvního kontaktu...

Pasáže z virtuální reality Tří těles jsou originální, poutavé a až poeticky podané, ač k hlavní zápletce příliš nepřispívají. Ze skutečného světa jsou silně především scény z Kulturní revoluce a vyrovnávání se s ní, včetně postupného odhalování života Jie Wen-tie. Wangova linie je mírně nevyrovnanější a některé prvky, včetně původně silného a znepokojivého odpočtu, vyzní tak trochu do ztracena, i když jsou zpracovány dobře. Knize by se dal vyčíst poněkud neuspokojivý závěr, kdy se jednotlivé linie daly propojit silněji a s menším podílem popisů oproti ději. Nejzajímavější ovšem nejsou konkrétní postavy či scény, byť dobře zpracované; román daleko více visí na ústřední myšlence toho, jak by mohl dopadnout první kontakt.

Problém tří těles stojí v dosti zajímavém kontrastu k *Existenci* od Davida Brina, vydané u nás v roce 2015. Obě knihy se

více či méně zabývají Fermiho paradoxem a překračují naivní motiv „hodné mimozemské civilizace navazující mírumilovný první kontakt“, tam ale veškerá podobnost končí. Události *Problému tří těles* byly zásadně formovány deziluzí a pesimismem pramenícím z prožití Kulturní revoluce; *Existence* do značné míry staví na křehké dohodě akcentující „třídní rozdíly“ a (absenci) reálného soukromí. Čínský a americký pohled na méně idealistický první kontakt jsou tedy rozdílné. Ve své recenzi jsem kdysi označila *Existenci* za „technooptimistický opus magnum“ a stále to považuji za trefné pojmenování. Oproti ní je *Problém tří těles* „lidsky pesimistické komorní drama“ a lehce se dotkne i filosofie vědy. Liou však není jen pesimistický, a dokonce i událostmi svého mládí otupělá Wej několikrát ve svém životě pocítí naději v lidstvo.

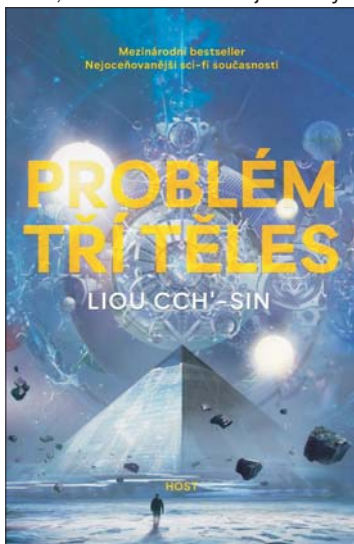
Je zřejmé, že lidstvo bude muset využít veškerý důvtip, aby nastalou situaci vyřešilo. Román jako celek sice má jisté nedostatky, ale jeho zajímavost – z hlediska obsažených myšlenek i co do rozšíření obzorů ve světové sci-fi – je vcelku dostatečně vyvažuje. Úvodní svazek trilogie navíc rozehrál zápletku, o které se čtenář touží dočíst víc. Základ pro zbývající dva svazky v něm byl položen poměrně pevně a nezbyvá než doufat, že jej autor také patřičně využije, o čemž se můžeme přesvědčit už dnes

v nedávno vydaném druhém svazku *Temný les*.

Spoilery, dále nevstupovat...

Některí čtenáři byli zaraženi tím, že v úvodních pasážích odehrávajících se během Kulturní revoluce prakticky chybí hodnotící stanoviska. Odehrávají se zde strašné věci, ale není řečeno, že jsou strašné, jsou jen popsány. Nikomu však snad není třeba vysvětlovat, že se tehdy děly opravdu hrůzné věci a že například popisované zabití Wejina otce je hrozné. Jakákoliv stanoviska by v takové chvíli byla prázdná a jediné by snižovala silný dopad scény. Jako by se muselo vysvětlovat, že nacisté byli špatní (ačkoli se zejména poslední dobou zdá, že to někteří lidé ve světě stále nechápou, takže pro takové by možná stálo za to připojit hodnotící vysvětlivky). Však také později v knize, kdy postavy s odstupem reflektují události Kulturní revoluce, na ni téměř všechny – s výjimkou trojice žen, které tehdy byly fanatickými gardistkami – vzpomínají s odsouzením a hořkostí. Další často se objevující námitkou je „ne-reálnost“ situace, kdy Wej během schůzky spiklenců-hráčů Tří těles vypráví o událostech na Rudém pobřeží. Její vyprávění je ovšem skutečně na místě a dalo by se shrnout do pěti minut, jde tedy opět o věc názoru...

Vědecky vzdělaným čtenářům může vadit spíše obtížná uvěřitelnost premisy světa Trisolaranů. Ano, problém tří těles nemá snadné analytické řešení (v praxi je jej potřeba řešit „po-

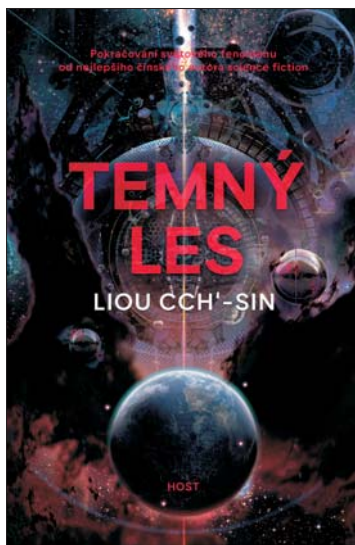

Temný Temný les - pár postřehů

Nakladatelství Host s chvályhodnou rychlostí vydalo druhý díl trilogie *Vzpomínka na Zemi*. Potom co Julie odvedla dobrou a těžkou práci s recenzí prvního dílu, mohu se já krátce zamyslet nad oběma přečtenými svazky.

Musím říci, že jsem měl s *Problémem tří těles* docela problém, chyběla mi znalost současné Číny hlavně na politické mikroúrovni, tedy co už se tam smí říkat a pojmenovat. Škoda, že jsem si už tehdy nepřečetl recenzi na www.advojka.cz, třeba:

Liou Cch'-sin vystudoval Severočínskou univerzitu pro vodní zdroje a elektrickou energii a stále pracuje jako počítačový inženýr v elektrárně v provincii Šan-si, přestože by se psaním určitě uživil. V doslovu k anglickému vydání prvního dílu trilogie vzpomíná na své dětství v provincii Che-nan. Jako sedmiletý sledoval let první čínské vesmírné družice Dong Fang Hong 1 (v překladu Východ je rudý) do kosmu a tehdy započala jeho fascinace vědeckým pokrokem. Jeho rodiče s ním tento určující moment nesdíleli, protože jako političtí vězni pracovali v tisíc kilometrů vzdálených dolech. Velká potopa, která v srpnu 1975 postihla právě provincii Che-nan a během níž zemřelo přes 240 tisíc lidí, mu zase evokovala konec světa. Do jeho díla se však neoddiskutovatelně otiskla i realita současné Číny. Za posledních pár desítek let její ekonomika neuvěřitelným způsobem akcelerovala a země se stala jedním z nejbohatších států dnešního světa. S ekonomickým růstem ale přišly i ohromné ekologické problémy, s nimiž se potýkají jak dnešní Číňané, tak i hrdinové oceňované Liouovy knihy. „Družice, hlado-

mor, hvězdy, petrolejové lampy, Mléčná dráha, občanské války mezi různými frakcemi za kulturní revoluce, představa světelného roku, potopa... tyto zdánlivě nesouvisějící věci splynuly vjedno a vytvořily rámec pro science fiction, které dnes píšu,“ shrnuje *Liou Cch'-sin formující prvky svého psaní*.

Asi bych pak knihu četl jen jako sci-fi a nepokoušel se z ní dovědět něco víc, protože kdo nezažil, nepochopí. Tím myslím, že něco nového o Číně se tam nejspíše doví Číňan a pro nás Evropany, zvláště ty, co už nezažili totalitu, je ta SF část.

To *Temný les*, jehož druhá polovina se odehrává až za několik set let, umožňuje oprostít se od otázek i omezení současnosti.

Chápu, že lze být (s dostatečným) odstupem hrdý na vojenské úspěchy armády maoistů, asi jako my můžeme zároveň vědět o zvěrstvech husitů a zároveň být hrdí na Žižkova vítězství, nebo jak odhadem v polovině tohoto století budou Němci hrdí na výkony wehrmachtu ve Francii a v Rusku, tedy pokud se Zeleným nepodaří německý národ rozpustit v multikulturním islámském eintopfu.

Vedle snížené úrovně autocenzury se samozřejmě autor díl od dílu zlepšuje i jako spisovatel. Přibylo akčních scén a jediné, co bych mu vytkl, jsou podobné konce většiny meditátorů a přílišná ukecanost. S trochou kázně mohl vše podstatně říci na polovině stran. Ale pokud se vám první kniha líbila, dejte šanci i druhé. **Zdeněk Rampas**

Liou Cch'-sin: Temný les, Host, vázaná, překlad Aleš Drobek, obálka Stephan Martinière, 600 stran, 399 Kč

malu a pracně“ numericky) a chování takového systému je chaotické, to ale znamená, že je velmi citlivé na počáteční uspořádání a nemá zřejmou periodicitu, ne nutně že planeta v soustavě tří hvězd bude zažívat nepředvídatelné. Stabilní a Chaotické éry. Liou si navíc jako domovskou soustavu Trisolaranů zvolil nám nejbližší Alfu Centauri A a B a Proximu Centauri. Proxima je ovšem od obou zbývajících složek, které kolem sebe obíhají poměrně blízko, vzdálená přes deset tisíc astronomických jednotek a není ani zcela jasně, zda je v soustavě pevně gravitačně vázaná. Její oběžná doba kolem dvojice zbývajících složek je více než půl milionu let.

Soustava se na většině měřítek v zásadě dá aproximovat na problém dvou těles. Kdyby Trisolaris obíhala kolem Proximy (kde ostatně existuje přinejmenším jedna planeta a prachové prstence), užívala by si vcelku klidně existence a jejím největším problémem by tak byla vyšší aktivita mateřské hvězdy. Podmínkám tak, jak jsou v knize představeny ve hře *Tři tělesa* (jejíž název ostatně dost prozrazuje a je zatěžko uvěřit, že většinu hráčů by to „netrklo“), bychom se ani zdaleka nepřiblížili. Popisy světa jsou v knize ostatně hezky napsané a poetické,

ale uvěřitelné bohužel nebyly ani náhodou, ani jako metafory. To se pak naneštěstí misty týkalo i chování lidských postav vědců ve hře.

Oproti tomu některé aspekty využití sofonů Trisolary byly naprosto skvěle pojaté, například „mrknutí vesmíru“, rozdílné výsledky z týchž experimentů na urychlovačích a z toho vycházející vědecko-filosofická dilemata, jiné zase méně. Kupříkladu Wanga měl odpočet vystrašit tak, že se vzdá výzkumu, ale nakonec vytoužený efekt neměl. Nebylo by jednodušší mu prostě sabotovat pokusy, poškozovat data nebo poškodit samotný Wangův mozek? V tomto ohledu se zdají plány Trisolary zbytečně překombinované a málo účinné. Doufám však, že právě tuto stránku Liu více rozvine ve zbývajících dílech trilogie. Rozhodně máme na co být zvědaví. Navzdory některým námitkám je totiž *Problém tří těles* skutečně zajímavou science fiction, která v nejednom směru přispěla k rozmanitosti zdejší překladové fantastiky, což jistě může být pro mnohé dostatečným doporučením.

Julie Nováková
Liou Cch'-sin: Problém tří těles, Host, vázaná, překlad Aleš Drobek, obálka Stephan Martinière, 447 stran, 369 Kč

Danse macabre je Kingův tanec snů

„Začněme předpokladem, že hororový příběh, jakkoli primitivní, je ze své podstaty alegorický, je symbolický. Předpokládejme, že k nám promlouvá o nějaké věci jako pacient na pohovce u psychologa, ale na mysl má něco jiného.

Ale tím nechci tvrdit, že horor je vědomě alegorický nebo symbolický, to bych mu přičítal uměleckost, o níž usiluje jen málokterý autor hororových knih nebo režisér hororových filmů. A tvrdit, že Roger Corman nevědomky vytvářel umění, když měl na natočení filmu dvanáct dnů a rozpočet 80 000 dolarů, je vyložena absurdita.“ (1981)

Stephenovi Kingovi (*1947) bylo už třiašedesát (2010), když napsal: „Nevím, jak vy, ale pokud jde o mě, jsem v cajku. Určitě jsem pro lásku, ne pro válku. Pokud budu moci mít Jasona a Freddyho.“

Co jiného také od Stephena čekat, že. Příliš se nemění. S horory si začal jako autor ve svých osmi letech a není nepodstatné, že do jeho devíti doma neměli televizi. – Ve třiatřiceti už měl na kontě několik bestsellerů a dohromady dal *Danse macabre* (1981). Tu knihu právě svíráte v dlaních, já o ní referuji a čte se sama. Má úctyhodný objem 464 stran (v českém překladu) a její řádky nejsou sice přímo vědou, ale určitě chytré, instinktivní, neformální a... Knihu přitom, jak přizná (str. 49), napsal bez většího plánu a itineráře.

Co tím vzniklo?

Nejen eseje o hororu. Dotýká se však mnoha otázek a například i problému rozhraní hororů a sci-fi. Zde je, pravda, přínosem víc úvaha Roberta „Psycho“ Blocha. Upozornil, že *Věc* (film z roku 1951) je i navzdory hotovému sumáři strašidelných, ba odpuzujících prvků „sci-fi až do morku kostí“, zatímco *Alien* či *Them!* (už starší dnes film o obřích mravencích, kteří jsou výsledkem mutace po atomových pokusech) byly navzdory sci-fi proprietám horory.

A ještě jinde se King prostě zabývá dětskými pokusy se zabíjením hmyzu. Inu, kurzy, jež vedl na universitě v Maine, lze dnes jeho někdejší studentkám a studentům závidět. To je jisté. Avšak právě *Danse macabre* je částečně nahradí. A ještě cos přidá.

Už Kingovi šokovaní žáci směli přitom sdílet jeho přesvědčení, že lidé, které cosi magneticky přitahuje k příběhům o monstrech a masakrech, jsou sice morbidní, pozor ale. Nejsou nemocní. Naopak. A jen disponují přemírou zdravé představivosti.

„Imaginativní člověk si jasněji uvědomuje vlastní zranitelnost,“ ví King a každého z televizních diváků, jehož uspokojí jen „Superstar“, viní z „imaginativní krátkozrakosti“. „My, kteří cítíme víc (a vidíme v temnější části spektra), jsme snad i vyšší magoři,“ chápe chrabře, „ale magoři čííí a odvážní. Den co den přece fungujeme tvář v tvář všemu, o čem víme, že se může pokazit.“ A horor?

Filmy toho žánru má Stephen rozhodně za vítaný ventil a přínosná „snění v bdělém stavu“. Nevypadá snad svět lépe,

když se na podobný příběh dodíváte? Jak často! Dobrý horor, připomíná King, funguje navíc pokaždé i na symbolické rovině a užívá (jen někdy nadpřirozených) událostí k tomu, abychom pochopili své nejniternější, ale reálné obavy.

„Všimněte si, že jsem napsal *pochopili*, a ne *abychom jim čelili*,“ upesní. *Zdraví totiž podle jeho názoru není nikdo, kdo potřebuje jakoukoli pomoc, když chce čelit právě svým obavám.*

A tak ji tu máme. Knihu. Nejen Romanem Lipčíkem a Ivanem Adamovičem byla očekávána v našich luzích dlouho. I leží před námi jako *Necronomicon*, listujeme jí, čteme ji, ba hltáme, a pokud jste, senioři, čekali víc a King vás nyní zklamal jistou neukázněností, máte smůlu. I já čekat něco trochu jiného, ale dodatečně nejsem nespokojen. I ptám se: „Proč jsem vlastně čekat cosi šílené vědeckého?“

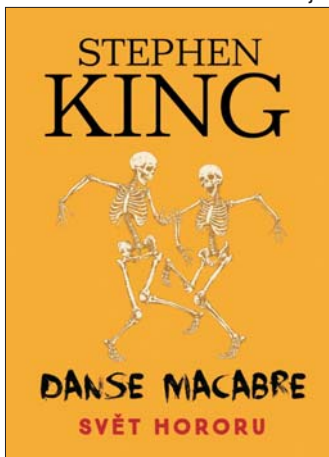
Nebyl důvod. A zapomínat nelze, v jak úzké literární a paraliterární výseči se to s námi tady vše mele. Tak proč chtít Nietzscheho, Camuse a filozofické přesahy? I bez nich je *Danse macabre* příjemné překvapení.

K originálu jsem se nikdy nedostal a zjišťuji tak trochu pozdě, že tahle Kingova práce nepřetéká faktografií. Osmistranný rejstřík je až příliš krátký. Jenže... „To neva. Miň = víc.“ A pan King? Právem nemapuje komplexní historii strašení. Raději mrkne do tváře hororu jen očima své vlastní generace. I máte zde mapičkou „akorát“ tří desetiletí 1950-1980. Jak už řečeno, často přitom King navíc parafrázuje své (jen částečně spontánní) hodiny na *University of Maine*.

A výsledek? Skvělý. A pochybuji, že na Zemi existuje jiný mistr hrůz, který by zvládl sám sebe takto s nadhledem, energicky a promyšleně reflektovat. Jestliže žije, najděte mi ho.

King ovšem nezačal s *Danse macabre* na zelené louce a zužitkoval i *Předmluvu* své sbírky *Noční směna* (1978, česky 1996) či úvod k soubornému vydání *Frankensteina, Draculy a Podivného případu doktora Jekylla a pana Hyda*. Co víc, i text o hororovém tvůrci Ramsey Campbellovi z časopisu *Whispers*. *Zprávu o hrůze* z časopisu *Oui*. V neposlední řadě článek *Třetí oko* z magazínu *The Writer*. Občasné redundance následkem toho vznikly, ale nevadí. Většinou vlastně působí jako záměr.

Teprve v knize ovšem svým myšlenkám přiděil maximum prostoru a svazek uzavírají dva výčty. Ten první je seznam **96 filmových a televizních hororů**, které mu připadají „mimořádně zajímavé“ (v třicetiletí 1950-1980) a přispěly čimkoli podstatným žánru. Následuje ovšem i výčet, kam zahrnul **74 spisovatelů sto osmi knih** „důležitých pro horor“ a hvězdičkou vyznačil díla „zvlášť podstatná“. A jelikož se nenechal spoutat univerzitními příhrádkami a žánr zvládné vnímat s přínosnou rozvolněností, strčíte v sumářích šosem i do položek, které byste nečekali. A ne? „Za hvězdičkou“ jsou třeba tituly *Daleká cesta za domovem*, *Ballardův Betonový ostrov*, *Líbej mě, líbej* Roalda Dahla, *Dr. Rat* Williama Kotzwinkla, *Kouzelný sud* Bernarda Malamuda, *Seance* od Singera. A kniha „V.“ Thomase Pynchona. I *Pán much*.

Ten je dle Stephena Kinga nejděsivějším hororem, co zná, a spolu s *Vichřicí na Jamaice* i jediným románem, který dětství pouze netaví na mýtus. Dokonce i McEwan je totiž v mýtus tavití.

Mezi dalšími tady vyzdvíženými umělci slova nechybí ani John D. MacDonald, Marcel Aymé (*Muž, který procházel zdí*), Julio Cortazar (*Konec hry*), právě Ian McEwan (*Betonová zahrada*), Beryl Bainbridgeová, Iris Murdochová, Joyce Carol Oatesová, Flanery O'Connorová (*Dobrého člověka těžko najdeš*) a Philip Roth (*Ňadro*). – A reflexe hororu ve filmu a televizi?

I ji King realizoval svobodně a jistě, nejčastěji jím zohledněným chlapíkem je Roger Corman, ale ejhle, dojde i na díla *Anděl zkázy* (Buñuel), *Dábelské ženy* (Henri-Georges Clouzot), *Křik* (Jerzy Skolimowski) či *Seizure* (Oliver Stone). A to nemluví o Kingově vůbec nejstrašnější dětském zážitku alias lesním požáru ve filmu *Bambi*!

I Disneyho *Sněhurka a Šipková Růženka* se ostatně mohou stát dětem hororem. A Kingovi filmové favorité s hvězdou? *Hnus* Romana Polanského, Bergmanova *Sedmá pečeť*, *Lovcova noc*, *Co se vlastně stalo s Baby Jane?*, *Piknik na Hanging Rock*, *Čekej do tmy*, *Duel*, *Čelisti...* Ale vrátí se časem před zkoumané třicetiletí a za nejlepší horor let čtyřicátých má *Kočky* či *lidí*.

Vysvětlí proč a do téhož seznamu řadí s oprávněným sebevědomím rovněž hned tři adaptace vlastních románů *Osvícení*, *Carrie* a *Prokletí Salemu*. Tenkrát v roce 1980 jej, pravda, nezapadlo, nakolik filmovaným autorem se ještě stane.

Výčty ovšem pokračují a není nakonec přišerným hororem i *Bezstarostná jízda?* ptá se. Jinde si pak vychutnáme pajány na první adaptaci Levinových *Stepfordských paniček* či *Muže s rentgenovým očima*, z něhož prý byla vystřížena poslední věta „já to vidím pořád“.

Ale začtíme se – konečně – do jádra knihy a zvláštní pocit Kingem samým ještě netušeného se k nám vrací a vrací. Neboť už víme, co autor ještě vysloví v dalších skoro čtyřiceti letech.

Kniha má deset kapitol a první dvě jsou jen fenomenální „rozjížděnkou“, kde se příhodně cituje i z táborákových historek, jaké u nás zkoumá Petr Janeček. A příklad neukázněnosti?

Úvodem jedné z kapitol ještě autor hovoří o (pouhých) dvou úrovních hororu, té úzkostné a té s nechutnostmi; ale obrátíme pár stran a už se na to samé místo vklíní dělení na další momenty. Ten, kdy příčinu úzkosti ani nevidíme, a ten, kdy se už hrozíme vynořivšího se strašáčka. Nejvytříbenější z emocí je podle Kinga „teror“ a až na nižším levelu se potká s „hororem“ a teprve na třetí úrovni se zhnusím. „Zděšení uznávám jako nejvytříbenější emoci,“ píše a k téměř dokonalému účinku je využita ve *Strašeni* Roberta Wise, nejstarší to filmové adaptaci *Domu Na Kopci*. Zde zdroj hrůzy nevidíme až do konce a skutečně ani jednou; přesto film funguje. A je to tedy podobné jako v klasické Jacobsově povídce o *Opičích tlapce*. „Co je za těmi dveřmi?“ Nic nespátíme. „A budu se čtenáře pokoušet vyděsit,“ líčí svůj pracovní den Stephen, „a pokud zjistím, že se mi ho vyděsit nepodaří, pokusím se mu nahnat hrůzu. Teprve

zjistím-li, že mu ji nenaženu, uchýlím se k nechutárnám. Za to se nestydím.“

Nejkvalitnější z tří levelů v praxi neznamená víc než ono NEotevření dveří, ať pomyslných či skutečných, a ne, nic děsivějšího není než to, co existuje za dveřmi dosud zavřenými. Kdy už za nimi číhajícího třímetrového brouka spatříte? Teď. A hle, jen odfrkne: „Už jsem se bál, že by mohl měřit třicet metrů.“

A je-li třicetimetrový? „Už jsem měl strach, že tam bude třístametrový.“

Žije či žila přitom množina autorů (k níž se King NEpočítá), jejíž členové věří, že se dotyčnému dilematu vyhnou, neotevrou-li vůbec. Současně pak stále existuje i médium (v bedýnce), které podobnou otázku řešit nemusí a je rozhodování zproštěno. Rádio.

I jemu King věnuje (fascinující) kapitolu. Po nástupu televize v letech padesátých však rozhlas už, zdá se, nenajde sílu v té podobě, jak ji King ještě zažil (i když on už takřka jen skrz relaci *Suspense*). A jak ji zažil a zužitkoval bídný řečník Adolf Hitler. „Já ještě patřím do poslední čtvrtiny poslední generace, která si pamatuje rozhlasové drama co aktivní sílu a formu s vlastním uspořádáním reality,“ raduje se Stephen King a ihned taky zdůrazní nutnost divákovy schopnosti **uvěřit** a **nechat se vtáhnout** do příběhu.

Novinka to není. Už Samuel Taylor Coleridge o psaní tak teoretizoval a užil termín *suspension of disbelief*. Potlačení nedůvěry. Rozdíl v prodejkách mezi Arthurem Haileym a Lovecraftem King chápe. „Všichni věří v auta a banky, ale je třeba sofistikovaného a robustního intelektuálního výkonu, abyste uvěřili, byť třeba na chvíli, v Nyarlathepa, Slepého beztvářného boha, vyjícího v temnotách.“

Ale zatímco přehršlí dospělých „svaly obrazotvornosti“ dávno ochably, děti u hororů zůstávají. Věrně. Fyzicky jsou slabší, ale s „tíhou nedůvěry“ se pokaždé vypořádají snáz. A co chtějí víc? Děti mají i lepší schopnost se vypořádat s děsem.

„Určité množství nadpřirozena a hororu v dětském životě mi připadá jako naprosto neškodná, užitečná věc,“ konstatuje King, „a dík rozsahu své imaginativní schopnosti jsou děti schopny to zvládnout.“

K dospění ovšem patří i symptom „imaginativní odtržení“ a tunelové vidění, nezbytné povětšinou pro úspěšnou kariéru. A další termín, který King v lidovém duchu razí?

„Dobové maximum.“

Pro diváka let čtyřicátých nezazněl ve scéně z Central Parku v *Kočičích lidech* ani jeden falešný tón, přestože ta sekvence vznikla ve studiu. Recipienti ještě totiž byli zvyklí zapracovávat kulisy do svých „imaginativních procesů“, je si King jist. Akceptovali studio v seriálu *Bonanza* stejně, jako akceptujeme kulisy netelevizního divadla; ale v *sixties* studiové natáčení neobstálo a „dobové maximum“ se vyhoupllo na vyšší větev. Už se dalo točit za jakéhokoli světla, takže v exteriérech, a mentální nastavení diváků se (jak je to zvláštní) skoro automaticky změnilo.

Asi jako televizní fanouci neuměli v padesátých letech už dál akceptovat rozhlasové drama. I oni tenkrát a nově vyžadovali přísun dat vizuálních a jen jim náhle uměli věřit.

Že o cosi přišli? Aby ne. Samozřejmě. Nedalo se víc stavět na tom, že už divák nespátí, do které části těla vyvrátá otvor šílený zubař z hororu.

Takto King přemýšlí nad řadou aspektů a přesná je i jeho úvaha o politickém chápání filmů typu *Lupiči těl*. Tvůrci těch děl politiku jednoduše dělat nechťeli, ale přesto jejich produkce fungovala či dokonce někdy dodnes funguje i na alegorické bázi. Rodila se totiž náhodou-nenáhodou „v pravý čas“. Ale prohlédněme si i ústřední kapitolu knihy nazvanou *Příběh tarotu*.

Stephen tu rozebírá prvé tři z několika málo archetypických oblud, a to vampýra, takzvané „monstrum bez jména“ (jímž je i netvor stvořený baronem Viktorem Frankensteinem) a vlkodlaka, kterým byl v podstatě i slavný doktor Jekyll alias až překvapivě trefná metafora pozdějšího Freudova konceptu.

A čtvrtou figurou je duch. Tady však kráčí o archetyp, který nelze omezit na jediné a konkrétní monstrum, takže si King analýzu nechá na konec knihy, pro předposlední kapitolu. Ta jediná v *Danse macabre* je i výslovně věnována *Hororové literatuře*.

King mimo to uvažuje dokonce i o „archetypech archetypů“ a podobně jako Clint Eastwood v Leoneho spaghetti westernech je mu „archetypem archetypů“ nešťastný King Kong.

Danse macabre by zřejmě dobře nefungovalo bez autobiografických sekvencí. Ty představuje již úvod, ale hlavně 4. a 10. kapitola. Vzpomínky jsou ovšem proloženy obecnějšími zamyšleními. V beletrii (a to už je příklad podobné úvahy) musí podle Kinga nad veškerými ostatními faktory excelovat příběh a jen příběh. Proč? Právě on beletrii definuje a veškeré další faktory (téma, atmosféra, tón, symbolika, styl a dokonce charakterizace) jsou vedlejší.

Co nám odhalí další četba *Danse macabre*?

Ejhle! Geniální stylistka, jenž horor povznesl do vyššího patra literatury, je prvořadě odkojen filmem. Prozradil se. A znovu a znovu se k němu vrací.

Zabývá se přitom třeba i jen užitím filmové tmy, avšak i významem vazby divák-postavy. Sam Peckinpah onoho pouta dosáhl v *Divoké bandě*, ale ne už v *Železném kříži*. A další a další filmy na tapetě? Čtete si o nich! Kingovy literární vhledy naopak přes okraj čarodějného hrnce nikdy nepřebublají a nakonec rozebírá jen DESÍTKU nejzásadnějších románů plus jejich imitace, soupeřníky, oběžnice a varianty.

Začne dílem přítele a spoluautora Petera Strauba *Ghost Story* a odvážně ho nazve nejlepším nadpřirozeným románem „v dozvucích těch tří, které v letech sedmdesátých spustily novou hororovou vlnu“ (*Ten druhý, Rosemary má dítěátko, Vymítač ďábla*).

Následují analýzy dvou knih dvou dam: *Domu Na Kopci* (1959) Shirley Jacksonové a *Domu v sousedství* (1978) Anne Rivers Siddonsově.

Genialita *Domu Na Kopci* je nesporná. Také tkví v tom, že strašení se tu dá vysvětlit snad všemi způsoby. Ke každému navíc vede autorka nit. Je to mnohoznačný, ohromující román a nabízí takřka nekonečné množství směrů, kudy půjdeme, a nejširší spektrum závěrů. Byť jasné je, myslím, přece jedno. „Dům Na Kopci“ čekal na Eleanor a on či duch jej ovládající tu

dámu zneužil a natolik zmanipuloval, až uvěřila, že tahá za nitky sama.

Rovněž jen zdánlivě dobová próza Jacka Finneyho *Lupiči těl* (1955) stojí za dost. Paranoia je v ní dokonce ještě mocnější než v Levinově *Rosemary* – a podobní jsou Heinleinovi *Vládci loutek*. Jde přitom fakticky o knihy na téma zániku svobodné osobnosti v moderní společnosti.

Možná až přemrštěná je oproti tomu Kingova adorace Bradburyho *Tudy přijde něco zlého* (1962), nicméně ani Ray mu Bohem nezůstane. Kingovi u něj vadí „barvotisky“, přeplácانost, vykrádání sebe samotného, trapná samolibost, sentiment, přeslazenost a jistěže (ač to nezminí) absence humoru.

Bradbury je nejen podle Kinga prazvláštní obdobou Dreisera ve fantastice a oba občas „nevěděli, kdy přestat“. O tématu nepiší, „téma rozjiždějí buldozerem a ještě do něj pak mlátí palicí“.

Až do mrtě King rozebere poměrně kuriózní román Richarda Mathesona *Zmenšující se muž* (1956) a dokonce zvíme, v jakém psychickém stavu a kde ho autor sepisoval. Literární kapitolu uzavírá pohled do tehdejšího stavu dílen Ramsey Campbella (mimo jiné autora šokujícího románu *Panenka, která snědla svoji matku*), Harlana Ellisona a Jamese Herberta, jehož si King váží, byť jde v *Danse macabre* o jediného tvůrce PULPU. Ale taky o nejlepšího autora pulpu od sebevraždy Roberta Howarda!

Zmíní i dvakrát zfilmovaný Cullinanův román *Oklamaný* a pár prací od Faulknera, ale co se nadpřirozené prózy týká, má za jediné „opravdu vynikající“ prózy od roku 1880 jen čtyři texty. Zmíněný *Dům Na Kopci*, nenapodobitelné *Utažení šroubu* Henry Jamese, Lovecraftovy *Hory šílenství* (s výhradami) a Machenova *Velkého boha Pana*.

King, pravda, nemá ani problém jmenovat ty tvůrce, kterých si naopak neváží; i odnesli to Wes Craven co režisér (extrémně špatného) *Posledního domu nalevo* (jehož remake King naopak vyzdvihuje) a William Peter Blatty, jehož texty mu připomínají úmorné traktáty. Včetně *Exorcisty*.

A Wes Craven? Souhlasím. Až moc často budoval své filmy pouze na pornografickém násilí.

Hned tři kapitoly knihy nato propírají hrůzy z vizuálních médií (jak se dalo čekat), a tak i televizní pokusy. Tady se autor odrazil od „bedýnku“ tupících esejů Harlana Ellisona. A proč se hororu v televizi moc nedaří?

Snad následkem děsivosti moderního zpravodajství? Je fakt, že realita zastíňuje fiktivní hrůzy, jak svého času dokázal už filmový horor *Zrůdy*.

S láskou ovšem King prosivá televizní seriály *Zóna soumraku* (1959-1965; v té, pravda, najde jen tucet hororových dílů), *Thriller* (uváděný Borisem Karloffem v letech 1960-1962; tento seriálů King favorizuje) a *Krajní meze* (1963-1965). Píše však i o sériích, jež vnímá jako bídné, tj. *Noční galerii* (jakémsi „řaděném Thrilleru“) a *Kolchakovi* (který nedosáhl pocitu uvěřitelnosti a dospěl ke směšnosti).

Nejen na příkladu těchto seriálů umí King vystihnout i fáze následující po úspěchu takřka každého „geniálního originálu“. Jaké?

1. vylepšené geniální dílo. 2. nenápaditá imitace, 3. parodie. A pak? Myšlenka ještě nějakou dobu hibernuje, než se obrodí a nastoupí život v dalším dobovém hávu. Cyklus se opakuje vždy po deseti až dvaceti letech a nejedná se jen o periodický princip hororu. Obdobné cykly sestavují snad život sám. A horor samotný?

Nezapomeňme na kapitulu sedmou. Přináší odlehčení. A filmy, jež byly tak blbé, až nás baví. Ale pozor, Ed Woodův *Plán číslo 9 z vesmíru* řešetem Kingovy tolerance co „ubohost“ nepronikl. A ani *The Rocky Horror Picture Show*. I „tuctovému“ *Hororu v Amityville* naopak věnuje sedm stránek úvah a pozitivní klíč tu odhalí v „ekonomické“ úzkosti. To dílko by sám rád uvedl pod titulem *Hrůza z vysychajícího bankovního účtu*.

Taky u hororu (jako takového) dochází ovšem semo tamo na totální výpadek a nejvýrazněji se to projevilo v letech čtyřicátých. Jen částečně v souvislosti s druhou světovou válkou. Onen výpadek trval čtvrtstoletí.

Vedle původního (a nejstaršího) úvodu obsahuje Kingova kniha i dvě následující předmluvy. Ta z roku 1983 připomene varování, jež autor dostal, než se do *Danse macabre* dal. Bylo na něm hodně pravdy. Po bezpočtu upozornění King skutečně musel opravit v původní verzi „tuny“ chyb. A předmluva z roku 2010?

Ta je rozsáhlá a opět mě překvapilo, s jakou samozřejmostí se v ní Mistr věnuje jen a pouze filmu. Ne že by nic neznal o literárních předlohách snímků, v tom je lepší než náš František Fuca! Ale „celý život chodím na strašidelné filmy,“ začíná prostě a bezelstně – a „jede“. Literatury prost neuhne tady o píď z této pozice a nepřestane ani klást tři základní otázky.

„Za prvé, proč tolik takzvaných hororových filmů, i těch vysokorozpočtových (a možná zvlášť těch vysokorozpočtových), prostě nefunguje? – Za druhé, proč žánroví fanoušci jako já chodí tak často na filmy plni nadějných očekávání, a odcházejí s pocitem neuspokojení? A co je ještě horší, aniž se vůbec báli? Za třetí, a to je nejdůležitější, proč jiné filmy – někdy ty nejméně propagované, s titěrným rozpočtem a neznámými, nevzkušnými herci – naopak fungují a překvapují nás děsem a úžasem?“

Jednoznačně neodpoví, ale nové filmy probírá a začne u *Záhady Blair Witch*. Jak se ví, vznikla za necelých sto tisíc dolarů, aby vydělala 250 milionů. I ti nejtalentovanější však mohou stvořit úspěšný horor maximálně dvakrát za kariéru, tvrdí King, a když se Sam Raimi „konečně vrátil ke svým kořenům ve *Stáhní mě do pekla*, stvořil film, který je neskutečně zábavný, ale nijak zvlášť strašidelný; a chcete-li se bát, musíte se vrátit k *Lesnímu duchovi* (nebo *Night of the Demon*, který byl inspirací právě pro *Stáhní mě do pekla*).“

V nové předmluvě zaujme rovněž úvaha o tom, nakolik kšeftují pokračování úspěšných hororů s morální dvojznačností. *Saw 2* je výjimkou z toho pravidla, ale kupříkladu psychopatický záhrobní pedofil Freddy Krueger se „o sedm pokračování později“ stal sice groteskním, ale bohužel „kamarádem“, takže ve *Freddy vs. Jason* (2003) se už ani nečeká, že budeme fandit obětem, a v podstatě jde o „snuff filmy“.

I poslední úvod končí, a to „raketovým“ výčtem dalších

snímků, jež King v posledních letech předtím viděl. – Za moc u něj nestojí ani biják *Útok z hlubin*, ale pochválí ho aspoň za překousnutí Samuela L. Jacksona žralokem. *Nezvrtný osud* „byl strašidelný“, nicméně jen co první díl. A *Pavoučí teror*? Jistě je ohromnou, ale pořád leda zábavou. A *Hadi v letadle*? „Pokud jste si tento film neužili, jak můžete číst tuto knihu?“

Stopaře (2007) uvádí jako příklad remaku, který funguje, a výčet novinek vrcholí snímky dle vlastních Stephenových předloh *Pokoj 1408* a *Mlha*. Ač si v *Danse macabre* dělá opakovaně reklamu a přihřívá polívčičku, kniha je dobrá a moc nezestárla. Má erudici, vzmach a jsme jí inspirováni. Já tedy ano. I čtetež také horory samotné, i zřejmě po Kingově vzoru na strašidelné filmy. A co hlavně? Uchovejme si pouta s dětstvím. Dospíváním totiž imaginace kostnatí a úkol fantastického hororu je právě tohle. Udělat nás opět dítětem.

Nebo co nejvíc. „Spíš než *Tanec smrti* náleží mé knize jméno *Tanec snů*,“ ví na konci *Danse macabre* autor, ale smutnou realitou je i to, že všech šest velikánů, kterým dílo připsal ještě živým (Bloch, Borges, Bradbury, Long, Wandrei a Wellman), už dnes sní na pravdě boží.

A neuvěřitelná Shirley Jacksonová? Ta zůstává jedinou autorkou hororů, na niž se pohlíželo bez kritické obezřetnosti. Neří to ale vlastně sklíčující? A divné? Horor co žánr je přece dle Kingova názoru konzervativní a stvrzuje normy a obsahuje „mocný mravní kodex“ a neliší se takřka od moralit patnáctého století! Tak co s tím? Jaká je zde záhada?

Vidí snad King horory až příliš po svém? Kdo ví. A ostatně i svůj vlastní (děsuplný) tlustospis *Svědectví* považuje za „optimistický“ – a rezonující s Camusovým výrokiem „i štěstí je nevyhnutelné“.

Ivo Fencel

Stephen King: Danse Macabre. Svět hororu. Přeložil Milan Žáček. Vydalo nakladatelství Pavel Dobrovský – BETA. Praha 2017. 464 stran. ISBN 978-80-7306-928-5

Ukázka

Sofistikované filmy od svých diváků žádají sofistikované reakce – jinak řečeno, žádají, abychom na ně reagovali jako dospělí.

Ale hororové filmy nejsou sofistikované, a proto nám umožňují opět získat dětský náhled na smrt – což možná není tak špatné.

Nehodlám se snižovat k romanticky zjednodušenému náзору, že jako děti všechno vidíme jasněji, ale vyslovím ten názor, že děti vidí intenzivněji.

Zelené odstíny trávníků mají v jejich očích barvu ztracených smaragdů v Haggardově pojetí dolů krále Šalomouna a já vám teď řeknu pravdu o hororových filmech. Nemilují smrt, jak někteří tvrdí; ony milují život. Ty filmy neslaví znetvoření, ale tím, že se znetvořením zabývají, zpívají o lásce a síle.

A tím, že nám ukazují strasti prokletých, nám pomáhají znovobjevovat drobné (ale nikdy ne malicherné) radosti našich vlastních životů.

Ty filmy jsou pijavice duše, které neodsávají zkaženou krev, nýbrž úzkosti...

Přinejmenším na chvíli. □

Luděk Pešek a „Space Art“

„Space Art“ nebo také „Astronomical Art“ a umělci, kteří nám umožňují pohled do nekonečného prostoru
Aneb Luděk Pešek a jeho sci – fi svět výtvarného umění a literatury

Space Art nebo Astronomical Art, jakožto originální projev moderního umění, je spjat s vědou a s průzkumy vesmírného prostoru. Svou inspiraci čerpá z expedic NASA (Americký Národní úřad pro letectví a kosmonautiku).

Historie Space Artu jako nového druhu umění se datuje do roku 1957 společně se zahájením výzkumu kosmu, kdy SSSR vypustil Sputnik 1, první umělou družici, která obletěla Zemi. Dalším důležitý krok proběhl dne 20. července 1969, kdy se uskutečnilo první přistání člověka na Měsíci v rámci mise americké lodě Apollo 11. Posádku tehdy tvořili Neil Armstrong, první člověk, který vstoupil na Měsíc, Edwin Aldrin a Michael Collins. Neil Armstrong popsal chůzi po Měsíci jako „malý krok pro člověka, ale velký skok pro lidstvo“. A následující události jeho slova jenom potvrdila. Tehdy se začal psát počátek nové umělecké éry, která ovlivňuje masovou kulturu a povědomí lidí o universu prakticky dodnes.

Podobně jako ostatní umělecké žánry, také Space Art má mnoho podob a odvětví, která zahrnují *vesmírný realismus* (Lucien Rudaux, Luděk Pešek, David A. Hardy a další), *vesmírný surrealismus* a *symbolismus* (Luděk Pešek, Michael Böhme a další), *kosmický hardware* a *kosmické modelování skulptur* (mezi známé představitele patří Artur Woods – důraz je kladen především na proces tvorby jako takové, který se odehrává „ve stavu beztlíže“).

Vesmírný prostor je sám o sobě zdrojem rozmanité inspirace pro vizuální média. Díky možnostem moderní techniky lze pozorovat a zkoumat vesmír pomocí nejmodernějších technologií. Moderní umělci věnující se Space Artu, kteří jsou mimochodem zčásti i vědeckými pracovníky (astronauty v praxi), tak mohou využít jedinečných příležitostí, jež umělci stojící u samého počátku tohoto uměleckého odvětví neměli. I přes tento handicap však dokázali položit pevné základy tomuto druhu umění, na nichž je dodnes stavěno a na jejichž umělecký odkaz současní umělci navazují.

Umělci, kteří se věnují tomuto druhu umění, nacházejí největší možnosti seberealizace na poli vizuálních médií (vědecké a science fiction magazíny), kde své odborné statě často doprovází vlastními ilustracemi.

Reč je o odborných magazínech *Leonardo*, *Geo*, *Starlog*, *Science*, *Kosmos* nebo *Future Life*. Dále se stále častěji uplatňují také jako tvůrci vizuální podoby počítačových her a programů.

Umělci IAA (International Association of Astronomical Artists) věnující se kosmickému realismu, jako například David A. Hardy, Don Dixon, Kim Poor nebo Michael Carroll, čerpají z uměleckého odkazu Ludka Peška (1919–1999), oficiálního strýce space artu.

Uměleckým vzorem Ludka Peška byli francouzský astronom, umělec a dědeček Space Artu Lucien Rudaux (1874–1947), jehož vědecká práce nazvaná *Sur les autres mondes* (1937), kterou sám ilustroval, ovlivnila i Američana Chesleyho Bonestella (1888–1986), otce space artu, známého svými ilustracemi pro science fiction časopisy, stejně tak jako knihami o dobývání vesmíru, o průzkumu Marsu či o sluneční soustavě. Práci Chesleyho Bonestella si Pešek velmi vážil. S Rudauxem pojí Peška série realistických obrazů

s vesmírnou tematikou, jejich tvorba se liší v momentě, kdy Luděk Pešek začne formovat i svůj nový pohled na vesmír a osobitý styl, který dá zrodu jeho surrealistickým vesmírným kompozicím. K pracím Chesleyho Bonestella má Pešek ještě blíže, neboť stejně tak jako jeho vzor, tak i on propadl kouzlu rudé planety jménem Mars a vytvořil na toto téma celou sérii 40 obrazů, ilustrace k rukopisu knihy pojednávající o průzkumu planety Mars s názvem *Planeta Mars – včera, dnes a zítra* (der Planet Mars – Western, heute, morgen). Peškovy ilustrace pro science fiction časopisy se zapsaly do historie stejně výrazně jako ilustrace Benestalla.

Počátky IAA se vztahují již k roku 1980, kdy americký astronom a popularizátor vědy Carl Sagan pracoval na své knize a televizním seriálu *Cosmos*. V té době se kolem něj formovala skupina astronomických umělců, právě tato iniciativní skupina kosmických umělců (Cocos artists) se později v roce 1982

transformovala v International Association of Astronomical Artists. V roce 1988 se konal první společný workshop IAAA a The Cosmic Group of the Soviet Artists Union. Od té doby se asociace astronomických umělců rozrostla o stovky nových členů z různých částí světa a mnozí z nich přicházejí z uměleckého programu NASA (NASA'S Atr program) tak jako Američan Alan Bean, který se stal čtvrtým mužem na Měsíci.

Stěžejní informací je pak především to, že osoba, která se stala jednou z předních postav kosmického umění a později také významně pomohla formovat vizuální představu vesmíru – jmenovitě **Luděk Pešek**, byl původem z Čech. Stal se tak jediným českým umělcem tzv. Space Artu, který se proslavil jak na poli uměleckém tak i vědeckém, a to ve světovém formátu.

Luděk Pešek (*1919 tehdejší Československo † 1999 Švýcarsko) byl významným malířem, ilustrátorem, spisovatelem a fotografem. Luděk Pešek byl také absolvent Akademie výtvarných umění v Praze a členem Svazu českých výtvarných umělců, ze kterého byl v roce 1971 vyloučen spolu s dalšími umělci, kteří po sovětské intervenci v roce 1968 zůstali mimo území ČSSR.

Od roku 1969 do roku 1986 pak pracoval pro National Geographic Magazine a Smithsonian Institution-National Air and Space Museum in Washington D. C. jako ilustrátor objevů, které koncem šedesátých a v průběhu sedmdesátých let učinila **NASA (Americký Národní úřad pro letectví a kosmonautiku)**. Sem byl uveden osobou nejpovolánější, Fredericem C. Durrantem III. (1916 – 2015), viceprezidentem muzea Smithsonian ve Washingtonu, který Peškovi uměleckou mnohotvárnost a náklonnost ke space artu zaznamenal ještě za jeho působení v Československu a v roce 1968 jej dopisem vyzval ke spolupráci.

V únorovém vydání National Geographic Magazine v roce 1973 pod názvem Journey to the Mars se čtenářům naskytla možnost spatřit Peškovy ilustrace a krátce na to pak doprovázely články i v dalších amerických odborných magazínech (např. Astronomy, Future Life, Leonardo, Geo, Starlog, Orion, Omni, Kosmos,) jakož i v časopisu Švýcarské astronomické společnosti (Zeitschrift der Schweizerischen Astronomischen Gesellschaft).

Úkol namalovat různé pohledy a krajiny na Marsu splnil

s neuvěřitelným zápalom pro věc a Mars se velmi záhy poté stal Peškovým hlavním výtvarným tématem. Koncem šedesátých a během sedmdesátých let namaloval Luděk Pešek více než čtyřicet pohledů na krajiny Marsu. Na těchto obrázcích je vidět postup práce Lud'ka Peška, který čerpal z tradiční malby. Obraz si nejdříve naskicoval a poté dotvářel celkový charakter měsíční krajiny pomocí co nejpřesnějších výpočtů rozměrů (výška a délka) terénu, které stanovil pomocí výpočtu délky stínu z teleskopických snímků, které NASA pořídila v oblasti kolem měsíčního kráteru Hyginus.

Obě kosmické sondy NASA s názvem **Viking**, které v roce 1976 přistály na Marsu, poté potvrdily „Pohledy“ Lud'ka Peška.

Výjimečnost Peškových obrazů z různých úhlů pohledu na krajinu Marsu z uměleckého i vědeckého hlediska potvrzuje skutečnost, že v roce 2000 byla Lud'ku Peškovi jako jedinému umělci českého původu udělena cena **Luciena Rudauxe Memorial Award od Mezinárodní asociace astronomických umělců (USA)**.

Peškovy velkolepé vesmírné krajiny s různými motivy, které jsou realistické, surrealistické obrazy s mýticko-religiózními náměty a několik abstraktních obrazů, dokládají, že byl zavázán tradičnímu způsobu malby, který dokázal jedinečným způsobem skloubit moderní dobu.

Dařilo se mu to například také tím, že do svých obrazů často pomocí známých symbolů zakódoval různé vzkazy, reflektující současné politické dění. Díky svému širokému rozhledu, zajímal se nejenom o dění ve světě ale také například o antiku nebo filozofii, se prostřednictvím média obrazu stal komentátorem současného politického dění a jeho vesmírné kompozice nastavovaly zrcadlo tehdejší událostem, které ovlivňovaly tehdejší společnost a recipienti v nich také tak dokázali číst.

Za touto skutečností stojí hlubší záměr – přimět diváka k hlubokému zamyšlení se nad pointou obrazu. Tohoto záměru Pešek dosahuje prostřednictvím pečlivého výběru motivů v promyšlených kompozicích. Proto nikdy nestačí pouze jeden úhel pohledu.

Teprve při druhém pohledu nabírají nejen realistické a surrealistické vesmírné krajiny, nýbrž také naturalistické obrazy zcela nové významové obzory a právě také v tomto slova smyslu lze Lud'ka Peška považovat za vizionáře.

Ale bychom se nepohybovali pouze na úrovni ústního popisu, což může být někdy velice únavné přistupme raději k ná-

zorným ukázkám z tvorby Lud'ka Pešky. Pro ilustraci jsem vybrala ukázky ze série alegorických obrazů s názvem „*Cold War*“, které Pešek vytvořil během rané fáze tak zvané „Studené války“ mezi Západem a Východem (USA a SSSR).

Tyto práce zasazují do prostředí vesmíru symboly různých aspektů plynoucí z války. Jako je tomu například u obrazu s názvem „*The Game*“, na které vidíme skupinu tří hráčů připomínajících antické sochy. Tyto soškultury symbolizují tak zvanou Velkou trojku (Churchill, Roosevelt a Stalin). Hráč na kraji je stylizován do Diskobola (Stalin) a odkazuje tak na první Olympijské hry, které se konaly v Olympii roku 776 př.n.l. Tyto hry jsou zde na obraze narážkou na tehdy odehrávající se závody v dobývání vesmíru mezi USA a SSSR. Prvenství ve vesmíru znamenalo zároveň prvenství na Zemi.

„*Tyranny*“ je název dalšího zajímavého obrazu z této série. Vidíme na něm opět sochu bohyně Afrodity, v dějinách umění velmi dobře známou jako Venuše z Mélu, kterou vytvořil 100 let př.n.l. neznámý umělec v řeckém stylu. Zajímavé je na této památce zvláště to, že i když jde o sochu bohyně, je ztvárněna realisticky, s výrazem, tzv. patosem. Z antických bájí známá bohyně krásy, lásky a plodnosti je zde obklopena symboly vojenskosti a války, která plodí jediné násilí, a tak jsme svědky toho, jak se bohyně lásky proměňuje v bohyni války.

Luděk Pešek v roli autora významných sci-fi románů

V roce 1969 Pešek vydává sci-fi román *Marťanská expedice*, jehož originál napsal již v roce 1967 v Praze a který doprovodil vlastními černobílými ilustracemi.

Román byl přeložen do několika světových jazyků, mezi jinými do italského, francouzského, španělského, holandského, dánského, švédského a japonského.

Další sci-fi román *Země je blízko* (Die Erde ist nah) pojednávající o prvním přistání člověka na planetě Mars, o dlouhé cestě bezmezným oceánem Vesmíru a pobytu posádky na planetě Mars a její krajíně se dočkal velkého ocenění v podobě ceny Deutsche Jugendbuch Preis.

Napínavý sci-fi román popisuje jeden z důležitých momentů pro dějiny lidstva, sice první přistání člověka na jednom ze dvou měsíců Marsu. Čtenář se prostřednictvím vypravěče – psychologa vesmírné výpravy dr. Cosbyho, který je zároveň také jednou z hlavních postav románu, dozvídá o průběhu prvního kosmického letu, jakož i o složení posádky a vědeckých poznatků, které byly během mise na Mars učiněny.

V roce 1976 vydal autor vlastním nákladem sci-fi knihu *Past na Persea* (Falle für Perseus), která se později stala velkým bestsellerem v daném žánru. Originál rukopisu je opět psán v českém jazyce a dnes je uložen v Památníku národního písemnictví. Zajímavé jsou také souvislosti ve formě užitých symboliky, jejíž motivy se později začaly objevovat také na Peškových obrazech. *Past na Persea* je příkladem dystopického sci-fi románu, který se vyznačuje kritikou totalitní společnosti a varováním

před jejími následky.

Děj tohoto SF románu se odehrává ve vzdálené budoucnosti, přesněji v roce 2275 ve vesmíru.

Posádka pozemské kosmické lodi *Perseus III.*, tvořená 30 členy, převážně odborníky na astrofyziku, astrobiologii nebo na exobiologii, v čele s komandantem Steavem Blariem byla do vesmírného prostoru vyslána za účelem zvlášt-

ní mise, a sice zjistit, jaký osud stihl jejich předchůdce kosmické lodi *Persea I* a *Persea II.*, které se ztratily během 21. století, když byla objevena desátá planeta nazvaná *Tartaros*.

K překvapení všech objevila posádka *Persea III.* kromě svého předchůdce také neznámý objekt vzdálený pouhých 30 dní od dosažení *Tartara*, který identifikovala jako vůbec první vesmírnou loď *Argo*. Ta se v transplutonském prostoru ztratila před 200 lety a mezi astronauty byla legendou. Pětičlenný průzkumný tým z *Persea III.* v čele s jeho komandantem Balirem se rozhodne *Argo* prozkoumat zevnitř a zjistit, zda se zde nachází nějaké živé bytosti, které by mohly být potomky původních obyvatel.

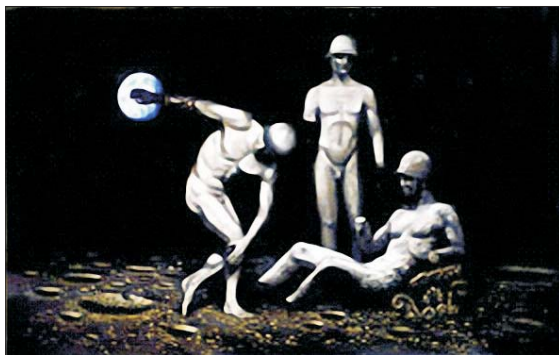
Na palubě lodi je však čeká hrůzná překvapení v podobě více jak stotisícového společenství lidí, které zde žije v podivném antiutopickém totalitním řádu. Tímto okamžikem pro kapitána Blaira a jeho kolegy začíná dramatický boj o zachování svobodné vůle, vlastního Já, ale hlavně boj o holý život.

Závěr

V současné době je role astronomických umělců mnohem rozmanitější a jejich úkoly spočívají v oblasti vizuální propagace vesmírného prostoru prostřednictvím tištěného i hraného média.

A právě tito space artoví umělci vycházejí z uměleckého odkazu Lud'ka Peška, universálního umělce, jehož génius bohužel zůstává dodnes v rodné zemi neznámým.

Mgr. Veronika Polnická

Digitální fanziny

V následující tabulce jsou uvedeny všechny fanziny, které se mi zatím podařilo převést do digitální podoby. Digitální fanziny najdete na stránce <http://fanziny.4fan.cz>. Nejsou to všechny fanziny, které vyšly, dokonce ani všechna čísla jednoho fanzinu. Na doplnění seznamu pracuji, rychlost přidávání je asi jedno číslo za měsíc. Má-li někdo některý z fanzinů naskenovaný, budu rád, poskytne-li mi ho. Rychle přidám další číslo a přehled bude bohatší.

Pokud ještě existují pamětníci, velmi rád přijmu vzpomínky a podrobnější informace o fanzinech, o tablech s jejich vydáváním a další. Chtěl bych poděkovat Dárečkovi, Radku Dojivovi a Zdeňku Rampasovi. Fanziny v elektronické podobě, které mi poslali, rozšířily následující seznam a mně ubraly mnoho práce.

Každý z fanzinů může být v několika podobách:

HTML – na stránkách jsou uvedené jednotlivé stránky přibližně v podobě, v jaké vyšly před lety.

Word – stránky jsou ve formátu doc (Word 2003), nebo docx (Word 2010). Vzhled stránek by se měl podobat vzhledu původního fanzinu. U novějších čísel (formát docx) nelpím na přesném vzhledu, kterého jsem dociloval pevným zalamováním řádků, vkládáním nadbytečných mezer. Nově mi jde o celkový dojem z časopisu. Ve většině případů nerozlišuji, zda se jedná o jednostranný nebo oboustranný tisk.

PDF – wordovský dokument exportovaný do formátu pdf.

E-PUB – některé dokumenty jsou i ve formátu e-pub pro čtečky. V tomto formátu nelze smysluplně zachovat původní vzhled dokumentu.

JPG – nově digitalizované fanziny nepřevádím do html, ale je možné si místo toho prohlédnout jednotlivé naskenované stránky.

Fanzin	HTML	Word	PDF	E-PUB	JPG
Ufík					
1	x	x	x	x	
2	x	x	x	x	
3	x	x	x		
Villoidus					
1/82	x	x	x		
2/82	x	x	x		
3/82	x	x	x		
4/82	x	x	x		
5/82	x	x	x		
1/83	x	x	x		
Teplíce – Věstník					
1	x	x	x		
2	x	x	x		
3	x	x	x		
4	x	x	x		
5	x	x	x		
6	x	x	x		
7	x	x	x		
8	x	x	x		
9	x	x	x		
10	x	x	x		

Fanzin	HTML	Word	PDF	E-PUB	JPG
11	x	x	x		
12	x	x	x		
Makropulos					
2	x	x	x		
3	x	x	x		
Salamandr					
1	x	x	x		
2	x	x	x		
3	x	x	x		
VF TOS Hostivař					
2/83	x	x	x		
5/83	x	x	x		
6/83	x	x	x		
1/84	x	x	x		
2/84	x	x	x		
Andromeda					
0/83	x	x	x		
'84	x	x	x		
březen '85	x	x	x		
Andromeda News					
1				x	
2				x	
3				x	
4				x	
5				x	
6				x	
7				x	
8				x	
21		x	x		
22		x	x		
23		x	x		
24		x	x		
Siréna					
1		x	x	x	x
2		x	x	x	x
7		x	x	x	x
8		x	x		x
9		x	x		x
Pollux					
1	x	x	x		
2	x	x	x		
Ariadna					
I/1	x	x	x		
STIMM					
1	x	x	x		
AF 167					
I/1		x	x	x	
I/2		x	x	x	
II/3					
II/4		x	x	x	
13		x	x		
Gea					
II/3		x	x	x	x

Vyhodnocení PAF 2017 a rozhovor s výherci přeboru

Stejně jako každoročně byl i letošní Fénixcon v Brně završen předáváním cen účastníkům literárních soutěží žánru sci-fi, fantasy a hororu za rok 2017.

Po konečném vyhodnocení přistupujeme k vyhlášení výsledků osmého ročníku Přeboru autorů fantastiky (PAF), ve kterém vyzdvihujeme autory, kteří v literárních soutěžích získali nejvíce ocenění. V soutěžích zařazených do PAF se letos objevilo 890 povídek. Do žebříčku PAF se probojovalo 96 autorů s celkem 121 bodovanými povídkami (dva autoři se čtyřmi povídkami, čtyři autoři se třemi povídkami a jedenáct autorů se dvěma povídkami).

První místo v přeboru PAF obsadila Radmila Tomšů, na druhém místě se jen s půlbodovým odstupem umístil autor píšící pod pseudonymem Theo Addair, třetí místo zaujala Michaela Merglová (vloni druhá). Podrobné výsledky přeboru najdete na: <http://paf.fandom.cz/>

Držitele prvního a druhého místa letošního ročníku přeboru PAF, Radmilu Tomšů a Thea Addaira, jsme požádali o rozhovor:

MD: Radmilo, v roce 2017 nasbírala Tvá literární díla ve sledovaných literárních soutěžích nejvíce bodů ze všech autorů. V Přeboru autorů fantastiky (PAF) jsi tak získala první místo. Prozradíš nám, která povídka pro kterou soutěž Ti dala nejvíce zabrat?

Radmila: Z těch, které mi získaly body do PAF, mi asi nejvíce práce dala dlouhá povídka Šrot, zasláná do CKČ. Je to příběh z budoucnosti, avšak neklasické postapo – apokalypsa zatím neproběhla, ale evidentně jsme na jejím začátku. Vymyslet ho tak, aby byl logický a nepřitažený za vlasy, to mi trvalo docela dlouho. Jinak mimo povídky spadající do PAF mi jednoznačně dal nejvíc zabrat Triumvirát s jeho Zimním spánkem, kde bylo v zadání napsat horor. Zjistila jsem, že horory opravdu psát neumím a z této parkety jsem hbitě vycouvala.

MD: Theo, v roce 2017 jsi urval druhou příčku přeboru PAF a za vítěznou Radmilou Tomšů zaostáváš o pouhého půl bodu. Prozradíš nám, která povídka pro kterou soutěž Ti dala nejvíce práce?

Theo: Nejvíc mě bezkonkurenčně pozlobila povídka „Odplata“, psaná pro Dračí řád. Dokonce do té míry, že ležela chudinka asi měsíc bez konce a už jsem byl rozhodnutý tuto soutěž vzdát. Nakonec jsem se ale ostře napomenul, že nejsem žádná ořezávátka, a v den uzávěrky jsem jí konečně nadělal i závěr.

Zhruba stejně mi dala zabrat povídka mimo výše jmenovaně, která zvítězila v Zimním spánku Triumvirátu. Podle zadání mělo jít o horor a zpočátku se mi zdálo, že nic ani vzdáleně strašidelného napsat nedokážu. Ale o to víc jsem to chtěl zkusit a vyplatilo se to.

(Další otázky jsou totožné pro oba dotazované)

MD: Bujná fantazie je pro spisovatele stejně důležitá jako disciplína a vytrvalost. Čeho si více ceníš Ty?

Radmila: Řekla bych, že ideální stav je tehdy, když jde obě

pekně ruku v ruce. Na druhou stranu, bez bujné fantazie by nebylo o čem disciplinovaně a vytrvale psát, takže přece jen asi o trochu víc si cením té fantazie.

Theo: Určitě fantazie, protože ta se nedá vynutit. Můžu si nařídit, abych seděl na zadku před počítačem, ale nemůžu přikázat nápadu, aby přišel. Zvláště si cením té zvláštní magie prázdného monitoru, která ve mně vyvolává myšlenky a pomáhá mi je skládat do slov přesně ve chvíli, kdy to potřebuju. Někteří spisovatelé říkají, že mají zápisníky plné nápadů a námětů. Ke mně přicházejí zásadně až s usednutím k samotnému psaní. Před tímhle zvláštním efektem se s pokorou skláním a modlím se, aby se nikdy nevypotřeboval.

MD: Co nebo kdo Tě při psaní nejvíce inspiruje?

Radmila: Sbírám inspiraci tak nějak průběžně. Na počátku jedné mikropovídky třeba stála věta, kterou jsem zaslechla z rádia. Výborné jsou také útržky hovorů, které člověk vyslechne, když jde městem, podobně vznikla další povídka. Zezačátku mi také hodně pomáhalo psát do soutěží se zadáním. Občas mě také inspirují již napsané povídky – po jejich dopsání si řeknu – ale tahle postava, jak ona se vlastně k tomu, co v povídce dělá, vůbec dostala? Jak se třebaš tenhle kat stal katem? A vzniká zárodek další povídky... Někdy zas najdu inspiraci v přírodě. Je to různé.

Theo: V počátcích mi bylo největší inspirací textové RPG na motivy světa Harryho Pottera, které jsem hrával na www.hocz.org To byl první impuls, který mě vlastně přivedl k psaní. V současnosti jsou to hlavně lidé kolem mě a jejich vzájemné vztahy. Protože veškerá inspirace pro mě většinou začíná u postav, u jejich povah a u dynamiky mezi nimi. Pak už jen stačí popustit uzdu fantazii a dosadit je do nějakého vhodného světa.

V širším pohledu mě hodně inspiruje a podporuje facebooková skupina „psavců“, do které patřím. Jmenuje se Odstartujte svoji knihu, založila ji spisovatelka Veronika Matysová, které si osobně moc vážím, a chodím tam hledat beta čtenáře, sbírat rady nebo jen popovídat si s podobně naladěnými individui.

MD: Jaké knihy čteš nejraději?

Radmila: Od malička čtu, co mi přijde pod ruku. Klasickou literaturu, sci-fi, fantasy, detektivky... Moji oblíbení autoři z klasické literatury jsou například Betty Mac Donald, Umberto Eco, Robert Merle, S. Leacock, z detektivek Agatha Christie, Dorotha L. Sayers, Ed McBain, z fantasy samozřejmě J.R.R. Tolkien, Terry Pratchett, Sergej Ljukjaněnko, Robert S. Green, ze sci-fi třeba A. C. Clarke, David Weber, J. Ringo, R. Bradbury, D. Adams a neměla bych zapomenout ani na Karla Čapka, Julese Verna či H. G. Wellse... a spousty a spousty dalších, kdybych měla vyjmenovat všechny, bylo by to na dlouho. A nesmím opomenout literaturu faktu, tu mám ráda také moc. Ať už jsou to knihy o historii, válečné historii, nebo třeba o módě, lidských povoláních... Co mě naopak nebaví, je „červená knihovna“, tomu se vyhýbám.

Theo: Mám rád fantasy, detektivky a thrillery. Ve stručnosti zpravidla na podobné dotazy říkávám, že čtu především brakovou literaturu. Sci-fi si mě nikdy zvlášť nezískalo, možná proto, že nejsem extra technický typ – ale i na této stránce své osobnosti pracuju, takže kdo ví, třeba to ještě přijde. Nicméně v nouzi, rozuměj v nudě, přelouskám prakticky cokoli. Z jiného soudku bych mohl odpovědět, že nejraději čtu knihy papírové. Vlastním sice čtečku a uznávám její praktičnost, ale prvnímu otevření nové knížky, její vůni a šustění stránek se nic nevyrovná.

MD: *Různí autoři se cítí přirozeně v různých žánrech. Někteří se specializují jen na fantasy, jiní zase na sci-fi. Další s přehledem přeskakují z jednoho žánru do druhého a ještě další veškeré škatulkování odmítají. Jak jsi na tom Ty? Je nějaký literární žánr, který pokládáš za výzvu?*

Radmila: Jak už jsem psala výše, co opravdu neumím, je horror. Jinak nemám vyhraněnou škatulku. Už jsem zkusila psát fantasy, humornou fantasy, postapo, magický realismus... Zkouším psát steampunk. Po pravdě, někdy ani neumím určit, do jakého žánru přesně povídka spadá, a doufám, že na tom zas až tolik nezáleží.

Theo: Jak je řečeno výše, sci-fi nevyhledávám ani jako čtenář, tím méně se cítím povolán ho psát. Je pravda, že povídka *Dítě, které neumělo psát* zahrnuje cestování časem, ale bystrý čtenář záhy odhalí, že do technických detailů se nepouštím. Baví mě psát fantasy a tvořit vlastní svět, ale k vydání se například připravuje moje novela *Muffin a čaj*, která se odehrává ve zcela našem a současném světě bez jakéhokoli nadpřirozena – kromě magie lásky. Takže se do budoucna nezříkám žádných žánrů a nechám se překvapit, do jakých vod mě moje inspirace zanese.

Za výzvu rozhodně pokládám detektivní žánr, už proto, že obvykle při psaní nemám děj předem příliš rozmyšlený, což s konstrukcí detektivní zápletky moc neštymuje. I přesto – nebo možná právě proto – mám jednu fantasy detektivku rozpracovanou.

Radmila: Na závěr bych ale ještě ráda dodala jednu věc. Nebyla bych tak vysoko, kdybych neměla kolem sebe lidi, kteří jsou ochotni mé texty přečíst a upozornit mě na jejich slabiny ještě před tím, než je kamkoliv pošlu. Díky jim a jejich připomínkám se povídky dostávají ke čtenářům již vypulirované, bez logických děr a doplněné o informace, které mám jakožto autor v hlavě, ale do příběhu jsem je jaksi zapomněla sdělit. Takže, moje skvělé bety, moc vám děkuji. Máte na mém úspěchu velký podíl.

A ještě si dovolím jedno poděkování – Interkomu, za prostor, který mi věnoval.

MD: *Za pořadatelský tým PAF Vám oběma děkuji za rozhovor, Radmilo a Theo, a do dalšího období přeji hodně skvělých nápadů, autorské radosti a čtenářské odezvy.*

**Za realizační tým PAF:
Mirka Dvořáková**

Prosinec 2017 – leden 2018

Pořadí	Autor	Body
1	Tomšů Radmila	20.50
2	Theo Addair	20.00
3	Merglová Michaela	17.00
4	Klepal Petr	16.00
5	Fiedlerová Veronika	14.50
6	Sněgoňová Kristýna	13.00
7	Sedláček Miroslav	12.00
8	Rečková Jana	10.79
9	Urban David	10.50
10	Gilar Martin	10.00
11	Dubcová Molnárová Ivana	10.00
12	Drdlová Helena	10.00
13	Moravcová Irena	9.00
14	Vágnerová KattyV Kateřina	9.00
15	Mertlíková Věra	9.00
16	Kolbaba Radovan	8.29
17	Žilková Eva	8.00
18	Splítek Roman	8.00
19	Fritz Pavel	7.50
20	Kalaš Radoslav	7.50
21	Vácha Dalibor	7.50
22	Trnková Eva	7.00
23	Holubová Tereza	7.00
24	Doležal Karel	7.00
25	Poslušná Radka M.	6.00
26	Moravec Zbyněk	6.00
27	Hadrava Tom	6.00
28	Zábrodský Vladimír	5.58
29	Vrbová Hana	5.00
30	Míka Lukáš	5.00
31	Zemánek Jakub	5.00
32	Pažoutová Jana	5.00
33	Novotná Barbora	5.00
34	Laurinová Karolina (Lina Dee)	5.00
35	Ježek Jan	5.00
36	Hamouz Jan	5.00
37	Kadlček Jan	5.00
38	Sigmundová Linda	4.79
39	Gotfríd Filip	4.50
40	Danáková Anna	4.50
41	Burghardt Ida	4.50
42	Buchanan Meriwether	4.00
43	Fišerová Sára	4.00
44	Hric Robo	4.00
45	Bareš Pavel	4.00
46	Barborková Veronika	4.00
47	Kreplová Vendula	4.00
48	Boušek Petr	3.00
49	Vosáhlo Filip	3.00
50	Kratochvíl Tomáš	3.00
51	Dvořáková Miroslava	3.00
52	Koudelka Pavel	3.00
53	Foltánková Kateřina	3.00
54	Navrátilová Gabriela	3.00
55	Bílek Roman	3.00
56	Laube Tomáš	3.00
57	Staš Michal	3.00
58	Šulc Petr	3.00

Civilizační šok²

Část dvacátá sedmá: Vlaky v USA

Vlaky mě obklopovaly už od dětství. V sedmdesátých letech jsem vyrůstal ve Třebovicích, malé vesnici nedaleko České Třebové, rozložené podél severozápadní dráhy. Před trebovickým nádražím se od přímého tahu z Prahy na Slovensko odloupává brněnská trať a dvě větve kolejí svírají vesnici mezi sebe. Hlavní návsí u obchodu vévodí viadukt, po kterém za mých školních let jezdily parní lokomotivy a nechávaly po sobě v povětří viset parádní oblaka čmoudu. Navíc leží kousek za vsí slušně dlouhý Třebovický tunel, při jehož kopání se našly kosti mamuta. Vlivu železnice jsem uniknout nemohl.

Jako prckové v jeslích jsme v rámci dopoledních vycházek chodili k brněnské trati. Tety-vychovatelky nám tajuplným hlasem líčily, že tohle je tajná dráha v lese, která bude důležitá za třetí světové války, až americká letadla vybombardují hlavní severozápadní tah.

Jako odrostlejší kluci jsme už samostatně a bez dozoru chodili do lesa za trebovické nádraží očumovat parní mašiny. Z úkrytu na kopci mezi stromy jsme házeli dolů ohryzky a snažili se trefit do otevřených oken rychlíků. Občas se to podařilo. Toulat se kolem nádraží bylo zábavné i proto, že nádražní značky měly tvar kosočtverců, do kterých jsme malovali svislou černou rysku.

Vlakem jsme jezdili s rodiči i do města k lékaři nebo na návštěvu příbuzných. Sedával jsem na dřevěných lavicích bez polstrování a sledoval, jak za oknem létají žhavé jiskry z komína lokomotivy. V noci to byl lepší pohled než vánoční stromeček. O několik roků později jsem začal používat vlak denně. Dojížděl jsem na gympl do České Třebové kolem rozlehlého překladového nádraží, prý největšího v Československu. V noci nad překladistěm zářily výbojky tak intenzivně, že světelný smog utopil hvězdy i v několika kilometrech vzdálených Třebovicích.

V České Třebové se vlakům uniknout nedalo už vůbec, většina rodičů mých spolužáků pracovala na dráze. Zatímco v USA hrozíme dětem, že když budou flákat školu, skončí jako obraceči hamburgerů, v České Třebové nás na gymplu strašili, že budeme pracovat u státních drah. Vzhledem k tomu, že jsem měl vlaky v oblibě, mě výhrůzky k větší aktivitě neprobudily. Vždyť nejskvělejší vandry mládí začaly a skončily na nádraží. Dodnes žiju v přesvědčení, že vlaky nejsou „socka“, ale „cool“. Proto mě dost překvapil stav železnic v USA. Donald Trump je mluvka, ale v jednom má pravdu. Infrastruktura Spojených Států potřebuje pořádnou investici. Vlaky mohou posloužit jako ilustrace jejího žalostného stavu.

Když jsme se roku 1998 přestěhovali do Franklina, vybrali jsme bydlení nedaleko od nádraží. Mezi Franklinem a Bostonem pendluje příměstský vlak pro ty, kteří chtějí spojit výhody bydlení na venkově s dobře placeným zaměstnáním ve městě. Já jsem do práce nedojížděl, ale výlety vlakem o víkendech za atrakcemi hlavního města Massachusetts jsme podnikali často. Hned při první cestě jsme pochopili, že americké dráhy fungují jinak, než je zvykem v Čechách. Začalo to tím, že si nebylo kde koupit lístek. Solidně vyhlížející staniční budova ve Frankli-

nu je o víkendech zavřená a někdy po roce dva tisíce přestala sloužit i v pracovních dnech. Cestující už nemají ani stánek, kde by zakoupili limonádu nebo párek v rohlíku. Hledali jsme na nástupišti automaty na jízdenky, ale marně. Lístky si cestující kupují u průvodčího ve vlaku.

Druhým šokem bylo, když přijel vlak do stanice. Měl spousta vagonů, ale nedalo se do nich nastoupit. Dveře byly zavřené a stupátka sklopená. Peróny ve Franklinu nemáme a bez stupátek se zdola nedá na kliku dosáhnout. Následovali jsme příklad Američanů a natlačili se za nimi do soupravy jedinými otevřenými dveřmi, které otevřel zevnitř průvodčí. Ve vlaku jsme zjistili, že z celé soupravy je cestujícím přístupný opravdu jen jediný vagon. Teprve když se naplní, otevře štíplístek ještě druhý, ale zbytek vlaku jede prázdný. Překvapením nebyl konec. Vlak vypadal tak opotřebovaně jako rychlíky v osmdesátých letech v ČSSR. Okna byla poškrábaná, že přes ně skoro nebylo vidět, a doprava se odehrávala rychlostí šumavské lokálky. K překonání čtyřiceti kilometrů do Bostonu jsme potřebovali celou hodinu.

Navzdory zašlé patině patří americké vlaky stále mezi atrakce pro děti. Babičky a dědečkové občas berou své vnuky vlakem na výlet do Bostonu. První výlet nastává kolem pátého roku, kdy děti odrostou z plínky a rodiče je mohou prarodičům bezpečně svěřit. Celá záležitost má jeden háček, který jsem docenil až poté, co jsem začal cestovat s vlastními dětmi. Jednu neděli se můj syn čerstvě odrostlý z Pampersků dožadoval ve vlaku záchodů, ale ve vagonu žádné nebyly! S dítětem v náručí jsem lokalizoval průvodčího, který nám potvrdil, že záchodky nevedou. Když viděl můj zoufalý výraz, poradil mi, že jediné WC je na konci vlaku, a milosrdně nám otevřel závoru, za kterou se rozkládaly útroby liduprázdného zbytku vlaku. Proběhli jsme pět vagonů, než jsme na konci soupravy našli spásnou místnost. Dopadlo to dobře, ale byl to nervy. Podobnou zkušenost jsem absolvoval ještě několikrát a postřehl jsem, že totožnou procedurou procházejí cestující i těch věkových skupin, u kterých se dá předpokládat, že už pampersky nepoužívají. Až pojedete někdy příměstským vlakem v USA, myslíte na to. Buď si odskočte na nádraží před cestou, nebo si ponechejte časovou rezervu na bloudění strašidelnou pustou soupravou.

První rok v USA jsme párkrát podnikli cestu do New Yorku. Náš první popud byl jet vlakem, ale jízdenky byly stejně drahé jako letenky a cesta trvala mnohem déle. Existuje sice americký rychlovlak Acela Express, který cestování zkrátí z pěti na tři a půl hodiny, ale jízdenka přijde na dvojnásobek (asi 150 dolarů). Přes veškeré sympatie k železnicím jsme zvolili autobus. Do New Yorku nás dopravil stejně rychle za obnos třiceti pěti dolarů.

Úpadek amerických železnic mi dlouho vrtal hlavou. Vlaky v USA mají bohatou historii, skoro v každé kovbojce hraje vedlejší roli mašina křižující divočinu. Vzpomeňte si na filmy *Butch Cassidy and the Sundance Kid*, kde Robert Redford a Paul Newman vykrádají vlaky, *Tenkrát na západě* nebo *Návrat do budoucnosti III*. Všude kromě herců a koňů vystupují i nádh-

ně čmoudící lokomotivy. Železnice byla důležitá při osídlování prérií Divokého západu, které spojila s městy na východě USA. Indiáni trhali koleje a chytali komíny lokomotiv do lasa, ale marná snaha. Příliv bledých tváří na ohnivých očích zastavit nedokázali.

Když si člověk uvědomí, že svého času měly USA nejmodernější dopravní síť na světě, musí si položit otázku, co se vlastně stalo? Čím to, že má dnes Evropa, Japonsko i Čína pohodlné a rychlé vlaky, zatímco dnešní Amerika prošla obdobím úpadku. Proč si USA mohou o rychlodráhách nechat jen zdát, přestože měly kdysi před světem výrazný náskok? Vysvětlení není jednoduché.

Historické porovnání železnic začnu nejprve v Čechách, protože učitelé na základce věnovali této látce velkou pozornost a něco jsem si kupodivu zapamatoval. Začalo to tím, že v devatenáctém století vypukla průmyslová revoluce. Kombinace vynálezu parního stroje a pokroků v produkci oceli se obrazily i na kolejové dopravě. Železná dráha to nejdřív zkoušela s živým potahem. Konězpřežky začaly v Anglii, rozšířily se na kontinent a v roce 1827 začala provoz také ta z Lince do Českých Budějovic. Jenže biologické pohonné jednotky musely pořádkem žrát, pít, kalet a odpočívat. Rychlíkové spoje byly limitované schopnostmi lichokopytníků. Víc než čtyřicítka z nich strojvůdce nedostal ani v místech, kde trať vedla z kopce. Vyřešil to železný oř. Roku 1830 začal parní provoz v Anglii na dráze z Liverpoolu do Manchesteru a státy na kontinentu se okamžitě opíčily. V sázce nebyla jen konkurenceschopnost průmyslu, ale také bojová schopnost armád. Kromě zboží vagonů dokážou přepravit i vojáky a děla.

V Rakouském impériu vypukla stavba tratí samozřejmě také. Po chaotickém startu několika soukromých společností se do budování vložil stát a začal jednotlivé sekce (Vídeň-Břeclav, Břeclav-Přerov, Břeclav-Brno, Přerov-Olomouc) spojit projektem Severní dráhy z Prahy do Olomouce a odbočkou z České Třebové do Brna. Tedy tou „tajnou“ tratí, kterou nám ukazovaly tety ve škole. Ředitelem projektu Ferdinandovy dráhy se stal dvaadvacitiletý inženýr Jan Perner. Roku 1937 už vedl celý projekt včetně stavby nádraží v Praze. Vedl si zdatně, ve svých třiceti letech (1845) uvedl trať do provozu. Bohužel se však na inspekční cestě v Chocni vyklonil z vlaku, aby si prohlédl portál tunelu, který sám projektoval. Hlavou narazil do sloupu a na následky zranění zemřel o den později v Pardubicích. Z uvedené historie vyplývá několik závěrů:

1) Rakousko nebylo v devatenáctém století tak zkostrnatělé, jak nás učili ve škole. Ve stavbě železnice za Evropou nezaostávalo.

2) Národnostní problémy nebyly tak vyostřené, jak tvrdili národní buditelé. I mladý český inženýr mohl ve dvaadvaceti udělat v Rakousku kariéru.

3) Konečně víte, proč ČD pojmenovaly jeden z rychlíků Jan Perner a proč bývalo na všech oknech napsáno ve čtyřech jazycích napsáno: Nevyklánějte se z oken.

Jak vypadala stavba železných drah v USA? Američané se do dopravní revoluce pustili s vervou. Stály za tím jak obchodní

zájmy (jinak řečeno snaha vydělat prachy), tak národní strategie rozvoje. Průmyslová města východu potřebovala spojení s pohraničím, které utíkalo do závratných dálek středozápadu. V devatenáctém století už jezdily proti proudu Mississippi parníky. Byly však pomalé, podobně jako volské potahy, které putovaly po takzvané Cumberland Road z Pensylvánie do vnitrozemí k Ohio River. O moc lépe na tom nebyly ani umělé vodní kanály. Roku 1825 byl dokončený Erie Canal, který propojoval New York s Velkými jezery. Byl komerčně úspěšný, ale bárky se zbožím po něm tahali koně nebo voli, takže žádná expresní přeprava. Navíc v zimě na půl roku zamrzal.

Města na východním pobřeží se vzájemně trumfovala s obchodními konkurenty. Jedno z nich, Baltimore, vsadilo na vlak. Baltimore uvedl roku 1831 do provozu koňku do Washingtonu a pak se progresivní radní rozhodli přejít na páru. V tu dobu ještě USA dovážely lokomotivy z Anglie, ale Američané se brzo naučili vyrábět vlastní. První Baltimorská železnice vedla přes Appalačské pohoří do Wheelingu, kde se dopravní síť napojovala řekou Ohio na splavné povodí Mississippi.

Investice do železnice byla riskantní záležitost. Škarohlídové devatenáctého století tvrdili, že tento způsob přepravy je založený na nesmyslném předpokladu. Pára prý nikdy nedokáže běžet do kopce laciněji než voda z kopce. Zavedená konkurence vodních kanálů byla tvrdá, rozhodně dokázaly přepravit zboží podstatně laciněji. Jenže železnice mají proti kanálům několik výhod. Jezdí rychleji, dokážou překonat hory, fungují i v místech, kde je nedostatek vody, a v zimě nezamrzají. Budování železnice nabralo na síle, každé větší město na východním pobřeží začalo stavět tu svou směrem na západ. Města rostla podél tratí jako houby po dešti a farmáři mohli prodávat své produkty ve velkém, protože se cestou k městským zákazníkům nestačily zkazit.

Raná fáze cestování vlakem však rozhodně nebyla selanka. Toto je hodnocení Samuela Brecka, obchodníka z Philadelphie (John F. Stover, American Railroads): *...kdyby si člověk mohl odskočit, když potřebuje, kdyby nebyl zavřený v krabici s 50-60 žvýkači tabáku, kdyby jiskry nepropalovaly díry v jeho oblečení a kdyby ho neotravoval zápach kouře, oleje a spaliny z kotle, kdyby nehrozilo nebezpečí, že člověka roztrhá na kousičky explodující kotel nebo že vlak vykolejí, byla by železnice skvělý způsob cestování.*

S technologickým pokrokem se nakonec úspěch železnic dostavil. Nejdříve pomohly Severu vyhrát občanskou válku nad Jihem, potom byly dobudovány transkontinentální trasy, čímž USA získaly světový primát v délce položených kolejí. Vláška podporovala stavbu tím, že za každou dokončenou míli kolejí dávala společností granty v podobě federální půjčky. Dráhy následně prodávaly půdu osadníkům, které do divočiny dopravily jejich vlaky. To výrazně urychlilo osídlování Divokého západu a vydělali na tom všichni, až na původní vlastníky půdy, američtí indiáni. Železniční magnáti, města i menší podnikatelé budovali pořád hustší síť kolejí mezi městy, vedlejší přípojky, přípojky přípojek, konkurenční trasy... Vypukla nefalšovaná železniční bublina, podobná té, jakou jsme zažili na přelomu tisíciletí s dot.com firmami. Všichni produkovali infra-

strukturu, ale s rostoucí konkurencí mnohé podniky nevydělávaly. Navíc neexistoval standardní rozchod kolejí, trati se nedaly dobře propojit a některé investice do infrastruktury se nezhodnotily. Následovala ekonomická krize roku 1873, která zasadila železnici první ránu a vynutila si její konsolidaci.

Další škytnutí přišlo po vynálezu automobilů. Fordův model T byl cenově dostupný nižší střední třídě a drahám začali ubývat zákazníci. Po druhé světové válce začal být úpadek železniční dopravy v USA evidentní. Prezident Eisenhower vybudoval za peníze daňových poplatníků prvotřídní systém dálnic a drahám vyrostla drtivá konkurence. Spojené státy produkovaly dostatečné množství ropy a navíc podporovaly automobilismus tím, že vybíraly minimální spotřební daň z benzínu. Dnes řidiči zaplatí u pumpy eráru jen asi deset procent z ceny (pro porovnání, v Čechách tvoří spotřební daň z benzínu víc než padesát procent ceny). Proto je v USA benzín výrazně lacinější, než je zvykem v Evropě, a autem jezdí i ti, kdo mají hluboko do kapsy.

Dalším hřebíkem do rakve železnic byla konkurence letadel. Na rozdíl od Čech jsou v USA vzdálenosti tak velké, že se cestujícím vyplatí létat. Nejen mezi východním a západním pobřežím, ale prakticky mezi všemi velkými městy. A co víc, na letištích často nejsou ani přípojky na metro nebo hromadnou dopravu, která by vás dovezla do centra metropole. Po přiletu prostě skočíte do levného taxíku a on vás doveze, kam potřebujete. Vlaky se neprosadily ani v příměstské dopravě.

Železnice v USA mají dnes zisky převážně z přepravy zboží. Cestující veřejnost je až na posledním místě. Podle výzkumů v roce 1966 pouze dvě procenta cestujících používala k dopravě mezi městy vlaky. Troufám si říct, že dnes je to ještě nižší číslo. Ani nákladní doprava však úpadku železnic nezabránila. Po první světové válce vypuklo rušení tratí a trend zrychlil na konci šedesátých let dvacátého století. Vlaky z USA mizí závatnou rychlostí. Ve Franklinu i okolních městečkách Nové Anglie jsou stále k vidění staré náspy se zbytky pražců a zrezavělých kolejí, jenže nikam nevedou. Staré mosty občas ještě stojí, ale nic po nich nejezdí. Původní trati jsou viditelné už jen jako průsek lesem a lidé, kteří bydlí v novostavbách kolem, vůbec netuší, že po jejich pozemku dřív jezdily mašiny.

Železnice se v USA přesouvají do sféry mytologie. Kdysi slavné, dnes nezřetelná legenda. Americké pověsti o lokomotivách, tulácích hoboos a o strašidelných vlacích si můžete přečíst třeba v knize Prérií pádí kůň (Vladimír Stuchl). Jako kluk jsem hltal příběhy o Vlakovém Billovi, jak pes zabránil srážce lokomotiv na trati Union Pacific, nebo o kopáčích tunelů. Netušil jsem, že úpadek americké železnice je neodvratný a že ho dokonce spatřím na vlastní oči.

Po železných drahách nám v USA přece jen něco zůstalo. Například časové zóny, které si v devatenáctém století vynutil rozvoj transkontinentálních vlakových spojů. Do té doby si státy i oblasti určovaly čas podle vlastního uvážení. Dnes máme standardní čas pro východní pobřeží, centrální čas pro středozápad, horské pásmo (zhruba pokrývající Skalisté hory) a pacifickou časovou zónu západního pobřeží. Aljaška a Havaj mají ještě navíc své časové zóny, ale za to asi železnice nemůže.

Na místě zrušených tratí se po celé Americe budují cyklistické stezky. Pomalu se rozrůstají a propojují do delších tras nejen v turistických lokalitách, jako je Cape Cod, ale i v okolí Franklinu. Moje žena se před pár lety stala členkou dobrovolného sdružení, které se stará o rozšíření Franklinské stezky. Škemrají od soukromníků i státu peníze, aby sdružení mohlo obnovit zasypaný tunel a napojit se na další stezky v okolních městech. Konec železnic už nastal.

Je to poslední tečka za kolejovou dopravou v USA? Možná ne docela. Přeprava zboží díky dálnicím a letadlům poklesla od svého vrcholu o osmdesát procent, ale nyní se propad zastavil. V roce 1971 stát znárodnil Amtrak, ale díky přísným předpisům, které svazovaly drahám ruce, krach pokračoval. Teprve v roce 1980 se pravidla uvolnila a nákladní vlaková doprava se pomalu stává konkurence schopná. S osobní dopravou to však nadějně nevyplývá. Dámy v dekoltech a pánové ve fracích už o nedělích do města na výlet nevyrazí. Rychlodráhy by sice v osobní dopravě mohly konkurovat letadlům jak na východním, tak na západním pobřeží, ale stavbu napřímených tratí zatím nikdo nedokázal prosadit. V USA není tak jednoduché vyvlastnit původní majitele pozemků, které by k tomu byly potřeba, jako to zvládnou v Číně.

Donald Trump o nezbytnosti vyspravit infrastrukturu hovořil v kampani pořád, ale teď skutek utek. Řekl bych, že na nový rozkvět americké železnice si budu muset počkat na jiného prezidenta. Nebo spíš pár dekád, až první úspěch soukromého rychlovlaku povzbudí americkou konkurenci. **Martin Gilar**

Peter Tieryas: Spojené státy japonské

Japonsko (spolu s Němci a Italy) zvítězilo v roce 1948 ve druhé světové válce. Svět (a Amerika zvláště) uctívá jejich vznešeného císaře-osvoboditele podobně jako my v naší verzi reality demokracii. Tohle Japonsko je ale ve všech směrech „modernější“ a jaksí japonsštější než to, které známe. Jeho armáda disponuje obrovskými bojovými roboty „mechy“, a už v roce 1988 je propojené svého druhu světovou sítí a mobily.

Kapitán Beniko Išimura se jako videoherní cenzor snaží spolu s agentkou japonské tajné policie Akiko Cukinovou zabránit dalšímu šíření hry *USA*. Ta zde zastává roli knihy *Kobylka ztěžkla*, jak ji známe z Dickova románu *Muž z Vysokého zámku*.

Išimura ale cosi skrývá... Pomalu odhalujeme, že případ odbojních teroristů Washingtonů, kteří odmítají uznat přínos japonské nadvlády, je mnohem komplikovanější, než se zdálo, a podvratná videohra je mnohem nebezpečnější, než mohl kdokoli předpokládat.

Zčásti detektivní příběh, zčásti nelibostná alternativní historie je moderním následovníkem díla P. K. Dicka.

Argo, 2017, př. Robert Tschorn, obálka Pavel Trávníček, 324 str., 328 Kč

Časem s vědou - listopad

● velkých činech vědy a techniky

Nová alchymie

Transmutace, česky přeměna, byla jedním z hlavních cílů středověkých alchymistů. Ti pomocí pomyslného kamene mudrců chtěli obyčejné kovy, hlavně rtuť a olovo, proměnit ve zlato. Samozřejmě se jim to nikdy nepodařilo, proto se uchýlovali k trikům. Například v lednu 1648 v Praze přímo před císařem Ferdinandem III. alchymista Johann Konrad von Richthausen „transmutoval“ dvě a půl libry rtuťi ve zlato. Kolik přesně toho vzácného kovu „vzniklo“, se neví, nicméně stačilo prý to k vyrazení pamětní medaile o této skvělé události.

Dlouhá léta pak všichni žili v přesvědčení, že změnit jeden prvek v druhý nelze jinak než podvodem. Dokud nepřišel Ernest Rutherford a jeho dva nejvýznamnější pokusy.

První vystihuje slogan „už vím, jak vypadá atom!“, kterým počastoval koncem roku 1910 jednoho ze svých kolegů. Odpověděl tak – první na světě už nikoli domněnkou, nýbrž vědeckými důkazy – na prastarou otázku antických atomistů.

To bylo tak: V roce 1909 jako profesor univerzity v Manchesteru, čerstvý nobelista a asi největší znalec radioaktivity té doby dal svým vědeckým učedníkům za úkol studovat průchod paprsků alfa tenkými vrstvami kovů. Podle tehdy platné „puďinkové“ teorie měly být atomy kladně nabitě homogenní kulíčky, ve kterých jako rozinky v pudinku „plavalo“ odpovídající množství záporných elektronů. V takovém případě by průlet částic alfa (jader hélia vznikajících při radioaktivní přeměně velmi těžkých atomových jader) ubývalo úměrně s tloušťkou proletané vrstvy.

A výsledek? U tenkoučké zlaté fólie sice drtivá většina helionů podle očekávání hladce proletěla, avšak asi jedna osmitisícinina se velmi odchytila až odrazila zpátky.

„Bylo to neuvěřitelné skoro tak, jako kdyby někdo vystřelil proti listu hedvábného papíru patnáctipalcový granát a ten se vrátil a zasáhl střelce,“ napsal Rutherford. K vysvětlení tohoto zdánlivého paradoxu vytvořil tzv. planetární model: Atom není stejnorodý, nýbrž obsahuje rozměrově nepatrné, zato velmi hmotné, pro letící částice neprůchodné jádro, zatímco lehounké elektrony obíhají v prostupné „prázdnotě“ kolem něj obdobně jako planety kolem Slunce.

Experiment druhý lze charakterizovat jiným výrokiem. Když po něm někdy ke konci první světové války vyjeli lampasáci za pozdní příchod na schůzi jakési vojenské komise, prohlásil: „Klídek! ... Dělán zrovna pokusy, které dávají naději, že člověk může rozbit atom. Jestli se to podaří, pak to bude důležitější než celá ta vaše válka...“

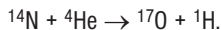
Co tedy dělal? Jelikož už věděl, že atom má hmotné jádro,

zkoušel, co se stane, když se částice alfa čelně srazí s jádrem nějakého atomu. Rozbije se zasažený atom, nebo se jenom odpaří, jako když se srazí dvě kulečnickové koule?

Ozařoval tedy pomocí radia (silného zdroje částic alfa) různé plyny: vodík, oxid uhličitý, kyslík, vzduch. A i když pravděpodobnost čelní srážky byla za jeho experimentálních podmínek pranepatrná, v tom kvantu atomů se to občas podařilo, dokonce jakž takž v souladu s dosud známou teorií (tedy vychýlení až odraz). Až na jednu výjimku: ozařovaný vzduch, a to i po naprostém vyčištění od vodních par, naprosto nepochopitelně „vydával“ rychlá vodíková jádra! Vzduch se skládá především z dusíku, kyslíku a trochy oxidu uhličitého. Poslední dva plyny už ozařovány byly a žádnou protonovou úrodu nevykazovaly. Zbývá tedy dusík. Opravdu, radiem ozařovaný samotný dusík byl ještě bohatším zdrojem vodíkových jader než vzduch.

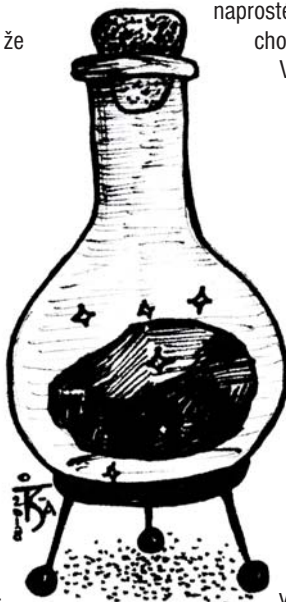
Když pak ve Wilsonově mlžné komoře (zařízení, které zviditelňuje dráhu mikročástic mlžnou stopou obdobně jako atmosféra dráhu vysoko letících letadel) změřil délku stopy nárazem odmrštěného dusíku, nemohl se dopočítat. Stopa byla kratší, než vyplývalo z teorie. Připomínala spíš dráhu stejným způsobem odraženého kyslíku – ten má o něco kratší stopu než dusík, poněvadž těžší jádro... První písemný záznam o transmutaci dusíku v kyslík pochází ze dne **9. listopadu 1917**.

V červnu 1919 pak vědecký měsíčník *Philosophical Magazine* přináší soubor čtyř Rutherfordových prací pod společným titulem *Srážka alfa částic s lehkými atomy*. Část čtvrtá, nazvaná *Nepravidelný jev v dusíku*, končí takto: „... z toho vyplývá, že dusíkový atom se rozpadá účinkem intenzivních sil uvolněných při těsné srážce s rychlou částicí alfa a že uvolněný atom vodíku je stavební součástí dusíkového jádra.“ Jinak řečeno, dusík čistě trefený částicí alfa dává kyslík a proton:

Dnes dokážeme umělou transmutací připravit i ono magické zlato ze rtuťi, a to nejméně dvěma způsoby, jednak ozařováním přírodního izotopu 198 tvrdým zářením gama za vzniku protonu: $^{198}\text{Hg}_{80} + (\gamma) \rightarrow ^{197}\text{Au}_{79} + \text{p}$. Nebo dvojstupňově ostřelováním vzácnějšího přírodního izotopu 196 neutrony: $^{196}\text{Hg}_{80} + \text{n} \rightarrow ^{197}\text{Hg}_{80} + (\gamma)$ s následnou přeměnou jádra rtuťi 197 elektronovým záchytem probíhajícím s poločasem 2,7 dne: $^{197}\text{Hg}_{80} + \text{e}^- (\text{EC}) \rightarrow ^{197}\text{Au}_{79}$.

Ve všech případech ale zlata vzniká tak malounko a náklady na jeho „výrobu“ jsou tak vysoké, že se to o mnoho řádů nevypálí...
František Houdek

Inkubátor inženýrských mozků Třeštění letitého popularizátora 69

Koncem ledna 1705 dochází na vídeňský dvůr aktivá suplika rakouskoslezského technika Kristiana Josefa Willenberga o udělení práva stát se veřejným učitelem vojenského inženýrství v Praze. Císař Leopold I. ale zemřel dřív, nežli se s ním stačil popasovat. Jeho syn a nástupce Josef I. (jeden z mála rakouských císařů, který mluvil česky) reskriptem z 18. ledna 1707 uložil českým stavům, aby v dorozumění s Willenbergem zřídili v Praze inženýrskou školu. Stavové však líkali tak úspěšně, že i tento panovník (roku 1711) odešel na věčnost, výsledku se nedočkal.

Willenberg získal první stavitelské zkušenosti ve francouzské armádě. Po vypuknutí francouzsko-rakouské války o dědictví falcké (1688-97) přešel k Rakušanům. Během vleklého nevyřizování své žádosti pak sloužil u různých českých šlechticů a měst, čímž získal pověst schopného inženýra (kupříkladu roku 1713 originálně vylepšil městské opevnění Plzně). V té době rovněž – jsa stále v očekávání – odmítl lukrativní nabídku k působení na pražské univerzitě.

Teprve Josefův mladší bratr a následník Karel VI. (arci až po obnovení Willenbergovy žádosti) na jaře 1717 stavu „srovnal do latě“, načež tito 9. listopadu 1717 konečně zřizují pro Willenberga profesuru, čímž de facto zakládají inženýrskou školu – skoro jedenáct let od základního rozhodnutí Leopoldova! Fungovat začíná počátkem března příštího roku, sídlí poblíž malostranského konce Karlova mostu.

Napoprvé bylo přijato 6 šlechticů a 6 měšťanů, nastoupilo jich však pouze 9 (mezi patřičijí nebyl zájem, avšak svá místa vzdělanějším plebejci nepřepustili). Absolvovali tři (což může svědčit nejen o nízké úrovni uchazečů, ale i o vysokých pedagogických nárocích profesora).

Kromě fortifikačního umění se vyučovaly i civilní obory (zeměměřičství, kreslení map, odvodňovací práce, konstrukce mechanismů na zvedání těžkých břemen apod.).

První veřejná zkouška žáků školy proběhla v září 1719 na planince za hradbami u Písecké brány.

Willenberg školu vedl do roku 1726, kdy byl pro nemoc penzionován (zemřel šestasedmdesátiletý v roce 1731).

V roce 1787 jsou z učiva vypuštěny vojenské obory.

A historie se zopakovala. Tentokrát zazlobil František Josef Gerstner, profesor matematiky na pražské univerzitě, jinak též absolvent inženýrské školy. Inspirován vznikem pařížské École Polytechnique v roce 1794 (ale též existencí hornické akademie v Banské Štiavnici založené 1763), usiloval o povýšení inženýrské školy na řádnou polytechniku. František I. předběžně souhlasí v září 1797, leč Čechové opět inhibují. Když ko-

nečně kývnou, císař v březnu 1803 dekretem oficiálně přeměňuje inženýrskou školu v Českou stavovskou polytechniku se sídlem v bývalém svatováclavském semináři v Dominikánské (nyní Husově) ulici na Starém Městě. Její otevření však oddálí napoleonské války, které se proženou i Královstvím českým. Přednášky tedy začínají až v listopadu 1806, přijatých posluchačů je 106 (čtyřicet odřímáno) a učí je čtyři profesoři.

Jelikož roku 1804 byla École Polytechnique zcela militarizována (studenti musí nosit uniformy, po absolvování dostávají vojenské hodnosti), jde pravděpodobně o jedinou moderní civilní vysokou školu technickou své doby.

Během tříleté výuky se v prvním ročníku přednáší hlavně matematika, ve druhém strojnictví, ve třetím stavitelství. S několikaměsíčním zpožděním zahajuje chemie, koncem roku 1812 pak polní hospodářství.

Věrna Gerstnerovu mottu „vědeckou výchovou povznášet průmysl vlastní“ stává se polytechnika „lékařem českého hospodářství“.

V roce 1869 se polytechnika dělí na německou a českou. První zanikla roku 1945, přímým nástupcem druhé je od roku 1920 České vysoké učení technické, z něhož se pak po 2. světové válce

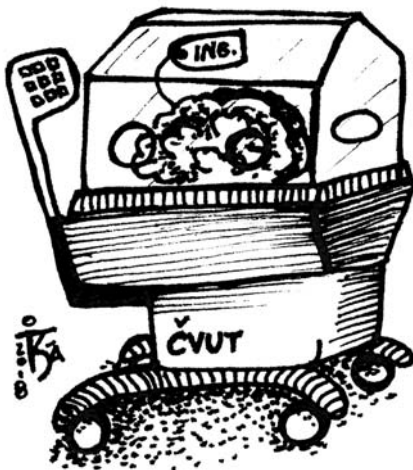
některé obory osamostatní (zemědělství s lesnictvím, chemie, ekonomie), jiné přibudou (jaderné inženýrství, IT, biomedicínská technika).

Dnes představuje ČVUT největší líheň inženýrů u nás. A mně tane myšlenka z projevu Alberta Einsteina ke studentům Kalifornské techniky v únoru 1931: „Pročpak nám tato skvělá aplikovaná věda, která ušetřila práci a usnadnila život, přináší tak málo štěstí? Jednoduchou odpovědí na to je: Protože jsme se dosud nenaučili používat ji rozumně. Chcete-li, aby vaše práce přinášela lidstvu více požehnaní, nestačí, abyste rozuměli aplikované vědě. Starost o člověka samého a o jeho osud musí vždy být hlavním zájmem veškerého technického snažení. Někdy na to mezi svými rovníci a diagramy nezapomeňte!“

Zbožné přání stárnoucího vědeckého romantika! Lidstvo totiž budou vždycky provázet problémy, které ani ta nejsuprovější hitech nevyřeší, naopak, vinou lidské přirozenosti je zpravidla časem ještě zhorší. Je potom úkolem ČVUT (a jemu podobných) chrlít oddané pěšáky betonářských a jiných lobby, nebo připravovat techniky s alespoň jakýms podobným o širších (přírodních i společenských) souvislostech? Mají školy vštěpovat i odpovědnost přesahující rámec vyučovaných oborů, nebo to mají nechat na libovůli studentů?

Zeptejte se svého rektora...

František Houdek

Časem s vědou - prosinec

o velkých činech vědy a techniky

Náš první dnešní příběh začíná počátkem roku 1934, kdy manželé Joliot-Curieovi ozařováním hliníku částicemi alfa připravili radioaktivní fosfor, a tak objevili umělou radioaktivitu. Vzápětí Enrica Fermiho napadlo použít k vytvoření umělých radioaktivních látek místo částic alfa nedávno objevené neutrony. Ukázalo se, že ty aktivují prvky podstatně lépe. A ještě stokrát víc, když se mezi zdroj neutronů a terčík vloží vosk... Srážkami s atomy vodíku ve vosku se totiž rychle letící neutrony zpomalí (moderují) a jádro je snáze zachytí.

V prosinci 1938 Fermi převzal ve Stockholmu Nobelovu cenu a rovnou odešel do Ameriky. Ve stejné době objevil Otto Hahn štěpení uranu neutrony, přičemž – jak fyzikové ihned spočítali – se uvolňuje obrovská energie i dostatek neutronů pro další lavinovitě štěpení. Nejpovolanějším k ohoštění této řetězové reakce byl tehdy právě Fermi.

Jaderný reaktor, který navrhl, by se do žádné laboratoře nevešel, proto za jeho staveniště posloužilo kryté squashové hřiště univerzity v Chicagu. V jeho 10 x 20 x 9 metrů rozlehlém prostoru pak zdatní „nosiči“ – univerzitní hráči amerického fotbalu – pod Fermiho vedením navrhli v cihlách celkem 5 tun kovového uranu, 37 tun oxidů uranu a jako moderátor 350 tun čistého grafitu.

2. prosince 1942 ráno se na „uranový milíř“, jak se tehdy říkalo, vyšplhali tři mladí fyzikové „hasiči“ s kbelíky kadmiového roztoku pro případ havárie; kadmium totiž silně pohlcuje štěpné neutrony. Potom další kolega označovaný jako „brzdař“ pomaloučku vytahoval ze středu milíře poslední kadmiovou tyč. V poledne, kdy napětí vrcholilo, vydal metodický Ital další z příkazů: „Jdeme na oběd.“

Kolem půl čtvrté odpoledne se řetězová reakce konečně rozběhla. Trvala osmadvacet minut. První jaderný reaktor měl tepelný výkon jako žárovka v baterce – a přesto odkryl celý nový svět jaderné energie.

Počátek příběhu druhého lze umístit třeba do roku 1902, kdy Alexis Carrel popsal cévní steh umožňující, jak sám výslovně napsal, i transplantaci orgánů.

Dva roky nato představil Ferdinand Sauerbruch podtlakovou komoru, která umožnila odhalit srdce bez kolapsu plic.

I při bezpečně otevřeném hrudníku však nelze na zastaveném srdci pracovat déle než několik minut – bez přívodu okysličené krve se „udusí“ mozkové buňky. Průlom přinesl počátek 50. let, kdy v USA několik lidí nezávisle vyvinulo mimotělní oběh s kysličováním krve.

Nu a ve stejné době je objevena imunologická tolerance (s českým podílem Milana Haška), což zahájilo éru výzkumu imunologické snášenlivosti a imunosuprese. Následovalo zvládnutí přenosů ledvin, a potom **3. prosince 1967** Christiaan Barnard

v nemocnici v Kapském Městě provedl první transplantaci lidského srdce. (Nutno říci, že hlavně díky průkopnickým pracím Normana Shumwaye v USA, pracujícího zřejmě v podmínkách eticky tvrdších než vládly v Jižní Africe, což ho připravilo o prioritu.) Příjemcem srdce byl starší muž, dárkyní mladá žena, oběť autonehody. Pacient po 18 dnech zemřel na infekci.

Dnes jsou transplantace srdce standardní klinickou metodou.

Příběh třetí začal někdy během ledna 1873, kdy si jistý telegrafista v Irsku všiml, že kdykoli do místnosti zasvítí slunce, pohne se ručička na měřidle proudu. Jak se ukázalo, jedna součástka telegrafního obvodu byla ze selenu, který se tak stal prvním známým polovodičem.

Na další možnost využití polovodičů upozornil v článku z 1. dubna 1946 americký sciista Hugo Gernsback; navrhl, aby se k již známé polovodičové diodě, fungující jako usměrňovač, přidala elektroda další, čímž vznikne zesilovač. Většinou čtenářů to tehdy přišlo jako povedený apríl.

V té době William Shockley, John Bardeen a Walter Brattain v Bellových telefonních laboratořích už polovodiče léta studovali; za druhé světové války z nich vyvíjeli efektivnější elektroniku do radarů.

Během roku 1947 mimo jiné zkoušeli měřit elektrický odpor na různých místech germaniové diody. Prostě „ohmatávali“ její povrch zlatým hrotem (vlastně třetí elektrodou) a měřili proud v závislosti na jeho poloze. Nu a **16. prosince 1947** zjistili, že hrot ovlivňuje proud diody, přesně jak předpokládal Gernsback. Konkrétně se jim podařilo zesílit napětí z 1,3 V na 15 V.

Nový elektronický prvek, v laboratorním deníku nazvaný „věč číslo 38 139-7“, zabudovali místo elektronkové triody do zesilovače hudby a den před Štědrým dnem 1947 ho jako vánoční dárek předvedli šéfům.

Následně proběhla neoficiální soutěž o nové jméno. Zvítězil návrh *transistor*, který byl později vysvětlen jako sloučenina slov *transfer* a *resistor*.

Se zveřejněním čekaly Bellovy laboratoře do léta 1948. Tiskovka se tehdy setkala s vlažným ohlasem. Když si ale roku 1956 naši tři objevitelé/vynálezci jedou pro Nobelovu cenu, na světě už funguje první tranzistorový počítač, u nás alespoň první tranzistorové rádio. Obojí je oproti dosavadním elektronickým menší, levnější, trvanlivější a mnohem míň „žere“.

Během dalších let tranzistor zcela dobone elektronický svět.

František Houdek

Odposlechnuto

Žijeme ve světě, kde je důležitější (s)mazat historii, než ji tvořit.

Technika dle sira Arthura Třeštění letitého popularizátora 70

16. prosince uplynulo sto let od narození Arthura Clarka (zemřel v roce 2008). Jeho úctyhodnému literárnímu dílu nechť se věnují povolanejší, tady se odpihneme od jedné z mnoha jeho nádherných myšlenek: „Domnívám se, že jedině čtenáři a autoři science fiction jsou skutečně oprávněni k diskusi o možnostech budoucnosti. Kritická četba tohoto žánru je pro každého, kdo chce vidět dál než deset let dopředu, naprostou nezbytností.“

Nu, pokud bychom měli v „diskusích o možnostech budoucnosti“ vycházet pouze z Clarka, ocitili bychom se dost daleko od reality. Clarke je totiž velmistrem bezbřehého *technického optimismu*. Technika však není jen apollinská (rozuměj krásná a vznešená), ale i dionýská, ona není jen prométheovská (bezplatná, neposkvěrná), ale i faustovská... I sebeefektivnější proces objevování a vynalézání podléhá čemusi jako termodynamické zákony: vynaložené úsilí (aplikace měličho, syrovějšího poznání) nelze v úspěch (poznání pronikavější, ušlechtlejší) proměnit stoprocentně, naopak. Nutně existuje něco jako prométheovský popel a faustovské zaprodání.

Ale především – lidské jednání se neřídí výhradně věděním nabytým v posledních staletích, ale i miliony let formovanými pudry a instinkty, které kládou osobní prospěch nad znalosti i předsevzetí. Ať chceme nebo ne, v typu inteligence založeném na individuálním vědomí Ega poeticky platí: *nad všechny možné krásy světa / vypíná se můj plný břich*. Tak to prostě je a bude a my s tím musíme žít: Technika apollinská/prométheovská napomáhá rozvíjet lidské ctnosti, technika dionýská/faustovská zesiluje dopad lidských neřestí. (Tady si živě představuji, co by s námi *doopravdy* udělalo třeba průmyslové zvládnutí termojaderné fúze, pro které by Arthur Clarke měl jenom slova chvály...)

Ostatně tři položky minulého textu onu nutnou proměnu techniky z hodného sluhy ve zlého pána vhodně ilustrují.

Jaderná energie je ukázkový příklad. Clarkova technika jakoby samozřejmě funguje, což je zajisté úžasné a lidem to umožňuje pracovat na svém zdokonalování. Literárně zajímavá začne být v okamžiku, kdy se něco pokazí, což příběh náležitě zdramatizuje a nechá vyniknout lidský důvtip, odvahu, obětavost, kupříkladu v *Měsíčním prachu* nebo *Vesmírné odysee* (i když tam počítač HAL možná pracoval dobře, jen poněkud *nad-lidsky* dobře). Pokud ovšem technika zlobí nenápadně, autor Clarke to ignoruje. Jaderná energie vedle stálého malého rizika velké havárie „kineticky“ špiní skrze devastaci přírody při těžbě uranu v současnosti a „potenciálně“ skrze ohrožení vyhořelým palivem v daleké budoucnosti. (I když ruku na srdce – za několik tisíc let asi bude naše planeta v takovém stavu, že nějaké to prosakující radioaktivní úložiště se v tom dočista ztratí.)

Tranzistory zahájily masovou elektronizaci našeho života. Tím nás rozhodně nijak přímo neohrožují. Přesto jsou ukázkou toho, jak něco může po čase škodit už jenom tím, že skvěle funguje. Jelikož jsme z dopuštění evoluce z hloubi duše sobečtí, požívační a nenasytí, začneme věci nadužívat a nakonec se na nich staneme naprosto závislí. Místo aby nám technika přiležitostně pomáhala, my jen výjimečně fungujeme bez ní. Svůj život přizpůsobíme její nabídce a nebudeme dělat nic, co by z větší zčásti neudělala za nás. Pokud nám technika

zprvu osvobozovala od dřiny, nyní se stáváme jejími otroky, navíc jednosměrně. (V mých představách existuje na křivce lidského vývoje jakýsi pomyslný *bod nenávratu*, za kterým se už mezi námi nenajde žádný jedinec, který by při masivním výpadku techniky uměl vlastní hlavou a vlastníma rukama její práci nahradit. Ve vyspělém světě dosáhneme podle mě bodu nenávratu zhruba za dvě generace.)

Počítače, internet, mobily, jakož i další „chytrá“ udělátka s koly, čidly, anténkami i bez nich, plíživě vzdalují naše prostředí i naše aktivity od těch, pro které jsme se vyvinuli a na které jsme vyladění. Což tělo i duše – třebaš si to neuvědomujeme – vnímá úkorně; změna je rychlejší, než se organismus stačí přizpůsobit.

Ale ani to není všechno. Na poslední zádrhel ukazuje položka *transplantace srdce*. To se získává z mrtvého dárce, což jednak nestačí pokrýt poptávku a jednak princip „život za život“ není systémově správný. Přitom srdce umělá ještě dlouho nebudou adekvátní náhradou. I ta nejvyspělejší technika je totiž ve srovnání s přirozeným vzorem propastně primitivní. Tento rozdíl lze zobecnit: Abychom s technikou mohli zacházet, musíme se v myšlení a komunikaci „snižit“ na její úroveň (říkám tomu *konvergence* nebo *spodoba* člověka a přístroje). Může se stát, že za nějakou dobu zapomeneme myslet jedinečně a složitě, lidsky a budeme myslet primitivně uniformně, pseudostrojově.

Závěrem mi tane povzdech prvního transplantátora srdce Christiaana Barnarda v závěru jeho života: „Kdybych se dříve býval zaměřil na prevenci srdečních onemocnění než na záchranu života 150 lidí, mohl jsem zachránit životy 150 milionů lidí.“

Není na škodu si to občas připomenout, než něco zmáčkne-
me.

František Houdek

Odposlechnuto (Akademické svobody ve světě)

Když má v Rusku univerzitní profesor jiný názor než vláda, obvykle ho čeká vyhazov, v USA mu hrozí totéž, když se s vládou názorově shoduje. Ještěže v ČR může mít názor, jaký chce, nikoho to nezajímá.

Arnošt Gellner: Národy a nacionalismus

Kniha *Národy a nacionalismus* je historickým a sociologickým esejem, který je prokládán anekdotickými doklady uváděných tezí; tyto příklady se opírají zčásti o historii habsburské říše, ale z velké části jsou globální, mně neznámé a vysoce zajímavé. Autor předkládá zhruba následující výklad vzniku nacionalismu: v zemědělské společnosti prostí lidé nebyli gramotní, nepodíleli se na vysoké kultuře, a tedy ani neexistovalo vědomí národa a národnosti v podobě, jak ji žijeme my. V naší době moje národnost je faktorem, který do velké míry určuje, jaký život prožiji. A v zásadě podobně žijí i ostatní Češi.

Naopak v době zemědělských společností žijících na vesnici platilo, že kdo se narodil mimo úzkou privilegovanou vrstvu, prožil život ve své vesnici: vše potřebné pro život se naučil přímo v rodině a v obci, nevyžadovala se vzdělávací organizace se zapojením armády specialistů. Člověk pracoval přirozeně ve prospěch své rodiny a skupiny. Takový vesničan neměl žádný pocit národní sounáležitosti s jinými kraji nebo s obchodníky, s kněžími nebo s aristokracií.

Vzdělání a výkon složitých úkolů pro mocné zadavatele byly vyhrazeny úzké vrstvě velice zdatných specialistů. Vládcé potřeboval, aby tito specialisté byli spolehliví a loajální jen vládcům. To znamená, že specialisté pověřeni nejvýznamnějšími úkoly měli být co nejvíce zbaveni loajality k vlastní rodině, klanu či mocenské straně. Proto se ve starých společnostech opakovaně setkáváme s různými variantami toho, že finančníci, kněží a palácové strážné ve službách mocných neměli rodinu: byli kleštěni, byl jim ukládán celibát, nebo alespoň byly tyto funkce svěřovány cizincům bez zájemů v širší veřejnosti, případně se jednalo přímo o různě opovrhované skupiny lidí, žijící mimo většinovou společnost.

Některé hospodářsky vynikající skupiny tohoto druhu mají za sebou dlouhou tradici rozptýlení, urbanizace a menšinového postavení: toto je zřejmě v případě Židů, Řeků, Arménů nebo Pársů. Jiné skupiny obsazují podobné postavení pouze jako výsledek nedávných stěhování a získání schopností (nebo příležitostí ke vzdělání), které lze získat nebo rozvinout v moderní době. Takový je stav u zámožných Číňanů a Indů, nebo lbů v Nigerii.

Zhoubné a tragické následky, které vznikly v moderních podmínkách ze spojení ekonomické nadřazenosti a možnosti určení kulturní totožnosti s politickou a vojenskou slabostí, jsou příliš dobře známy, takže není třeba je opakovat. Tyto následky sahají od vyhazování až k vyhnání.

Tito specialisté byli schopni plynule působit prakticky v každé zemědělské říši, nebyli vázáni na jedinou z nich, byli to mobilní odborníci.

P. Gellner se snaží vykreslit obrázek, že vznik a rozvoj průmyslu změnil situaci tak, že mocní začali potřebovat, aby i neurozená masa získala gramotnost a začala se podílet na vysoké kultuře. Pracovníci v průmyslu nevykonávají celý život stejné jednoduché úkony ve vesnici, kde se narodili: musí být schopni se naučit nové dovednosti, musí být schopni se stěhovat a měnit působiště. To vyžaduje homogenní společnost flexibilních obyvatel. Z tohoto důvodu jsme se všichni stali eunuchy

a mameluky – máme jednotné vzdělání použitelné kdekoli v rámci národa, jsme schopni vykonávat v zásadě všechny činnosti, k nimž se vyžaduje přesné nakládání se slovy a dodržení pravidel. (Při výkladu duchovních zdrojů této přeměny p. Gellner poukazuje též na klasickou tezi p. Maxe Webera, že protestantismus souvisí s kapitalismem. Souhlasí s ní přinejmenším v tom, že protestantismus ruší specializovanou kastu kněžích, zpřístupňuje Písmo každému a činí každého knězem.)

V moderní národní společnosti dovedeme i my, prosté vrstvy, být loajální k úkolu, žijeme odděleně od většiny přibuzenstva, jen s partnerem a nejužší rodinou, která se naší práce neúčastní. Za tím účelem každý občan (nikoliv jen úzká vrstva specialistů) prochází veřejnou vzdělávací soustavou. Nevzdělává nás vlastní rodina, ale učitelé v jednotně organizovaných školách. Provoz takového vzdělání je tak nákladný, že ho zvládne jedině stát. Logika vývoje tak vede k tomu, aby každý národ měl vlastní stát, jehož hlavní funkcí je organizace jednotného vzdělání všech obyvatel, aby byli hospodářsky využitelní.

Teze p. Gellnera je, že z uvedeného důvodu bylo pro přechod od zemědělské k průmyslové společnosti potřeba stvořit národ. Agrární společnost měla velké množství malých kultur, které měly potenciál stát se národem. Většina těchto starých lidových kultur (možná víc než devět desetin) však nedokázala stát se národem, byly cílevědomě vymazány vítěznými nacionálními ideologiemi. Protože průmysl nastupoval na různých místech s velkým časovým odstupem, bylo praktické, aby se vytvořily různé národy na území, kde byl zrovna takový vývoj užitečný – z tohoto důvodu nevznikl tedy jeden globální národ.

Tady bych asi ukončil svůj laický pokus o rekapitulaci vědeckých ambicí knihy. Na goodreads si lze přečíst reakce a kritiku pojetí p. Gellnera z pohledu příslušných vědeckých disciplín.

V knize lze podnětných témat nalézt velké množství.

Zaměřil bych se ve svém článku spíše na to, co jsem na knize ocenil já osobně a k jakým úvahám mě inspirovala. Kniha se mi totiž líbí bez ohledu na to, jak univerzálně platná a aktuální je teorie p. Gellnera z hlediska vědeckého oboru.

1. Nejsilnější dojem mám asi z toho, co z naší historie p. Gellner osobně reprezentuje. Pochází z německy mluvící židovské rodiny z Čech, která se po převratu r. 1918 zapojila do českých institucí a p. Gellner vystudoval české gymnázium. Po osvobození r. 1945 i po převratu v r. 1989 se p. Gellner hlásil ke svému československému původu a vrátil se k působení do Prahy, a to po dlouhém působení jako profesor na univerzitě v Cambridge.

Jeho příklad pro mě ukazuje, že nám stále chybí dostatečné (a dostatečně samozřejmé) ocenění přínosu českých Židů pro Čechy. I když jich byla většina za války vyvražděna, řada z těch, kterým se podařilo uprchnout, se po válce dostala po celém světě na špičku svých oborů. Někteří z nich měli pro Čechy pochopení či sympatie, významná část jejich rodin se osobně identifikovala s československou věcí.

Tak se stalo, že máme před sebou příklad toho, jak se sociologická diskuse na světové úrovni vedla na příkladech z české historie – p. Gellner modeluje svou teorii kolem toho, co nazývá „klasický habsburský nacionalismus“. Když ve své

teorii charakterizuje obecnými pojmy jevy rozporu mezi agrární tradicí a novými požadavky průmyslu, český čtenář za tím vidí důvěrně známé osudy vlastních předků. Čtenáři z jiných kulturních okruhů měli bezpochyby více práce se zorientovat, o čem vlastně autor mluví.

Myslím, že bez zdecimovaného židovského obyvatelstva je náš hlas ve světě mnohem skromnější. Předpokládám, že dnešní světově diskutované a vlivné vědecké práce již zřídka píší lidé původem z kotliny a k ní se hlásící.

Zábavným detailem na knize je, že p. Gellner sice vždy píše suše a s distancí, ale tu a tam se provokativně vyjádří jednoznačně v tom smyslu, že on považuje nacionalismus za zlo – dobře rozumíme tomu, jaká osobní zkušenost ho k tomu vedla.

2. Hádal bych, že nejpopulárnějším motivem z brožury *Národy a nacionalismus* je známé sarkastické shrnutí typického národního obrození, jak nacionalismus formuje národ, a to na příkladu fiktivního národa Ruritánců. Tento národ si projde buditelkou fází a dosáhne státní samostatnosti na staré nadnárodní Megalomanské říši. Těch několik málo odstavců shrnuje se značnou ironií pohled těch lidí (kterých nebylo málo), kteří byli vystaveni národotvorným dějinným procesům, s nimiž se v těch procesech však nepočítalo a nedopadli moc dobře.

Osobně si nedovedu představit, že po publikaci *Národů a nacionalismu* vznikne nějaký narativ českých dějin, který by ignoroval ruritánský příběh vyprávěný p. Gellnerem.

Pašáz o Ruritánii si tedy zaslouží určitě pro připomenutí delší úkázku:

Ruritánci byli venkovské obyvatelstvo mluvící skupinou příbuzných a více nebo méně navzájem srozumitelných nářečí, které obývalo řadu nesouvislých, ale nepřiliš daleko od sebe vzdálených území na teritoriu říše Megalomanie. Ruritánský jazyk, nebo spíše dialekty, které by mohly být pokládány za jeho složky, nebyl ve skutečnosti používán nikým jiným než těmito sedláky. Aristokracie a úředníci používali jazyka megalomanského dvora, který náležel jazykové skupině odlišné od té, z níž pocházela ruritánská nářečí.

Většina, ale ne všichni ruritánské venkované náleželi k církvím, jejíž liturgie byla vzata opět z jiné jazykové skupiny, a mnoho kněží, zejména na vyšších stupních hierarchie, mluvilo jazykem, který byl moderní domácí verzí liturgického jazyka této víry, a který byl rovněž velmi vzdálen od ruritánské. Drobní obchodníci z malých měst prodávající na ruritánském venkově patřili opět k jiné etnické skupině a jinému náboženství, a byli nenáviděni ruritánskými venkovany.

V minulosti měli ruritánské venkované mnoho zármutku, dojemně a krásně zaznamenaného v jejich žalostných písních (které byly pečlivě shromážděny vesnickými učiteli ke konci devatenáctého století a uvedeny ve známost pro mezinárodní hudební veřejnost skladbami velkého ruritánského národního skladatele L.). Politováníhodné utiskování ruritánského venkovského obyvatelstva vyvolalo v osmnáctém století odpor ve formě gerilové války vedené slavným ruritánským sociálním zbojníkem K., jehož činy údajně stále přetrvávají v místní lidové paměti, nemluvě ani o několika románech a dvou filmech, z nichž jeden byl natočen národním umělcem Z., s nejvyšším schválením, brzy po vyhlášení Lidové socialistické republiky Ruritánie.

Čestnost nás zavazuje, abychom připustili, že zmíněný zbojník byl zajat svými vlastními krajany a že předsedou soudu, který jej odsoudil k mučednické smrti, byl jiný kraján. [...]

Pečlivý rozbor lidových písní tak namáhavě shromážděných v devatenáctém století a nyní patřících k repertoáru ruritánské mládeže, trampského a sportovního hnutí, neposkytuje mnoho dokladů o tom, že by venkovské obyvatelstvo bylo vážně nespokojeno se stavem v jazykové a kulturní oblasti, jakkoli bylo zarmoučeno jinými svěštějšími záležitostmi. Naopak jestliže texty těchto písní se zmiňují o jazykovém pluralismu, činí tak ironicky, žertovně a dobromyslně; částečně se skládají z dvojjazyčných slovních hříček, někdy pochybného vkusu. [...]

V devatenáctém století došlo k populačnímu výbuchu v téže době, kdy jistá jiná území Megalomanské říše – nikoli však Ruritánie – se rychle industrializovala. Ruritánské venkované byli nuceni hledat práci v průmyslově vyvinutějších územích, a někteří ji získali, ale za strašných podmínek obvyklých v té době. Jako zaostalí venkované mluvící nejasnou řečí, v níž se zřídka psalo nebo vyučovalo, měli zvláště těžký život ve městech, do jejichž brlohů se nastěhovali. V téže době někteří ruritánské mladíci určení pro církevní dráhu a vychovaní jak v jazyce dvora, tak v liturgickém jazyce, byli během svého vyššího školního vzdělání ovlivňováni novými liberálními myšlenkami a přecházeli na světská studia na universitu, kde se z nich stávali nikoli kněží, ale novináři, učitelé a profesori. Dostalo se jim povzbuzení od několika cizozemských, nikoli ruritánských etnografů, muzikologů a historiků, kteří přišli provádět v Ruritánii výzkum. Pokračující pohyb pracovních sil, zlepšení základního školního vzdělání a branná povinnost dodávala těmto ruritánským buditelům stále více posluchačstva.

Bylo ovšem velmi dobře možné, aby se Ruritánci, pokud si to přáli (a mnozí tak činili), přizpůsobili vládnoucí megalomanské řeči. Žádná geneticky zděděná zvláštnost, žádná hluboká náboženská zvyklost neodlišovala vzdělaného Ruritánce od podobného Megalománce. A skutečně mnozí se přizpůsobili, přičemž často se ani nenamáhalí změnit si jméno, a telefonní seznam starého hlavního města Megalomanie (nyní Spolkové republiky Megalomanie) má celou řadu ruritánských jmen, i když jsou dosti často zvláštním způsobem psána po megalomansku a přizpůsobena megalomanským fonetickým zvyklostem. Výsledek je ten, že po dosti drsném a obtížném začátku v první generaci nebyly životní naděje potomků ruritánských přistěhovaleců pracovníků zvláště špatné, a pravděpodobně alespoň tak dobré (za předpokladu jejich ochoty tvrdě pracovat) jako naděje jejich neruritánských megalomanských spoluobčanů. Tudiž měli tito potomci podíl na výsledném rostoucím hospodářském úspěchu a na obecném vývoji země k občanství. Pokud tedy se týká jednotlivých životních nadějí, neexistovala snad potřeba silného ruritánského nacionalismu.

Nicméně něco takového se přece jen stalo. Myslím, že by bylo zcela nesprávné připisovat vědomou vypočítavost účastníkům národnostního hnutí. Musíme spíše předpokládat, že měli subjektivní důvody a pocity, které jsou tak mocně vyjádřeny v literatuře národního obrození. Oplakávali bídu a zanedbanost svých domovských údolí a současně také chválili venkovské ctnosti, které tam ještě nacházeli; oplakávali diskri-

DOGMA

UTEČ – neboli Stepfordští negři. Zhruba po dvaceti minutách vám začne být jasné, jak to je, a pak si to půl druhé hodiny potvrdíte. Není komu držet palce a krvavých scén je pomálu, takže opravdu podle názvu: uteč, než film začne.

VALERIAN A MĚSTO TISÍCE PLANET – zbytečná sci-fi vyprávěnka syjící si popel na hlavu za indiánskou genocidu s opravdu nesympatickými hrdiny. Když na ni 14 dní po premiéře přišla řeč, musel jsem opravdu usilovně vzpomínat, o čem vlastně byla...

VĚTŘELC: COVENANT – má pár hezkých scén a gigerovskou výpravu, ale čím víc se snaží vysvětlovat, co bylo před Ripleyovou, tím víc se do toho zaplétá a tím víc to celé staví na hlavu.

minaci svých ruritánských krajanů jakož i odcizení od své rodné kultury, k níž byli odsouzení v proletářských předměstích průmyslových měst. Pozvedali svůj hlas proti těmto zlům a nacházeli ohlas aspoň u mnohých svých druhů. Způsob, jakým Ruritánie nakonec získala nezávislost, když to mezinárodní politická situace příznivě ovlivnila, patří nyní k historickým záznamům a není třeba jej zde opakovat.

Musím opakovat, že není vůbec zapotřebí předpokládat nějakou vědomou úvahu podloženou vypočítavostí na kterékoli straně. Nacionalističtí intelektuálové byli prodchnuti vřelým a ušlechtilým nadšením pro svůj národ. Když si oblékli lidový kroj a putovali po horách, když skládali básně na lesních mýtinách, nemysleli přitom na to, že se jednoho dne stanou mocnými úředníky, vyslanci a ministři. Právě tak pocítovali sedláci a dělníci, které se intelektuálům podařilo zasáhnout svým poselstvím, rozmrzelost nad svými životními podmínkami, ale neměli žádné sny o průmyslovém vývoji, který by jim jednoho dne přinesl ocelárnu (zcela nepotřebnou, jak se později ukázalo) do samého srdce ruritánských údolí, čímž by zcela zničil značnou plochu okolní orné půdy a pastvin.

3. Předchozí dva body se zaměřovaly do minulosti a jsou celkem jednoduché. P. Gellner sice nabízí jednu kapitolu o výhledu do budoucnosti, ale z hlediska témat mezinárodní politiky dnešní doby jsem se v ní příliš nenašel. Kniha vyšla v roce 1983, takže konkrétní problémy byly tehdy výrazně jiné než dnes.

Asi hlavní otázka, kterou jsem si kladl, je, co by znamenala teorie p. Gellnera při aplikaci na naši současnost. Můžeme spekulovat, jestli dnešní ekonomická logika by vedla k tomu, že již není potřeba mnoho národních států, ale že by bylo výhodné mít národ úplně nebo skoro globální. Pokud je národ a nacionalismus jen přechodný konstrukt, tak by měl podléhat i změnám, pokud se změni příslušné podmínky.

V každém případě informační technologie a pokročilá logistika (= globalizace) by výhodnosti jednotného globálního národa nasvědčovala. I když osobně se mi to protiví, vidíme, že největší technologické firmy sázejí na hlasové ovládnání, kde by jednotná řeč (nebo malý počet řečí – angličtina, čínština, španělština) věc určitě usnadnila. Stejně tak další vývoj umělé inteligence, která bude chápat nejen text, ale i kontext, bude u malých jazyků vždy problematický – jak pro poskytovatele služeb (velké dodatečné

Navic, jelikož posádka je tady tak neuvěřitelně pitomá, že na cizí neznámou planetu vyleze bez skafandrů i jakýchkoliv jiných ochranných pomůcek, tak jim ty škaradé smrti víceméně přejete. A samozřejmě, nechybí homo moment – umíte si představit něco takového u kapitána Dallase? Nebo mezi Ripleyovou a Lambertovou?

WONDER WOMAN – Amazonky tu nejsou kmen, ale feministicko-politické uskupení. Jen tak lze totiž vysvětlit různou barvu pleti na ostrově, kam mužská noha staletí nevkrčila. Arése hraje ten chlápek, co profesora Lupina v Harry Potterovi, a – pozor, spoiler! – hlavní hrdina se raději hrdinně obětuje, než aby si vzal padák a zápalnou šňůru. Takže proč...?

ZHASNI A ZEMŘEŠ – slušný horor ve stylu posledních let. Pokud horory můžete, dá se vidět možná i víckrát, pokud nemusíte, zhasněte.

Filip Gotfrid

náklady na řešení národních specifík bez odpovídajícího dodatečného příjmu), tak i pro uživatele. Když jsem před časem zkoušel jen pro zajímavost hlasovou asistentku Siri na iPhone, tak se mi ani jednou nepodařilo zadat příkaz tak, aby mi rozuměla – byl jsem sám překvapen, jak se mě to dotklo, a byl to docela frustrující zážitek. Naproti tomu je fakt, že při hlasovém zadávání umí Google převádět mluvené slovo do psaného naprosto fantasticky i v obtížných podmínkách: okolní hluk, případně velice špatná artikulace dítěte.

4. Posledním tématem, které mě při četbě napadlo, je otázka budoucnosti islámu v Evropě. P. Gellner dává několik příkladů i z muslimských zemí a několik stránek věnuje specificky úvahám o zvládnutostech a vývoji islámu. Opět: psal počátkem osmdesátých let, takže se přímo nevyjadřuje k ničemu, co řešíme v současnosti my.

Z jeho úvah by se dalo určitě dovodit, že islám je součástí různých nacionalismů. Můžeme se ptát, jestli je reálné, že v budoucnu uspěje nějaké hnutí podobné Islámskému státu, které bude mít ambici hovořit za všechny muslimy v Evropě. Jestli je třeba reálné, že někdy v Evropě nebo v její části vznikne něco jako muslimský národ Evropy. A co by to znamenalo pro nás ostatní.

Při pohledu z dneška vidíme, že p. Gellnera moc nezajímalo, zda lze konfliktům při střetu nacionalismů zabránit a nedával v tomto směru žádné recepty; popisoval národní obrození spíše jako svého druhu přírodní katastrofu, kterou lze přečkat s většími či menšími ztrátami, podle toho, zda má člověk spíš štěstí nebo smůlu. Proti tomu vidíme, že dnešní politika nevidí takováto rizika pasivně a má strategii v tom, že se snaží velkým souborem inkluzí předcházet entropii části obyvatel od jednotného národa a zapojit je do jednotné vysoké kultury.

Závěrem bych tedy knihu vřele každému doporučil. Je stručná, čtivá a v mnoha ohledech inspirativní. Cítím potřebu vracet se k ní pro podněty při přemýšlení u řady aktuálních témat.

První věta knihy: *Nacionalismus je původně politický princip, který tvrdí, že politická a národní jednotka musí být shodné.*

Poslední věta: *Takový národ/kultura tehdy a jen tehdy se stává přirozenou společenskou jednotkou, a nemůže normálně přežít bez své vlastní politické slupky, státu.*

Databáze knih: **82%** (z 10), Goodreads: **76%** (z 1 012 hodnocení)

Jára Mikovec

ČS FANDOM

Výsledky 28. a posledního ročníku soutěže o nejlepší fantasy 2017

Nominováni byli:

Danáková Anna za povídku Krčma za Sitnom
Fiedlerová Veronika za povídku Cave lupum
Gotfrid Filip za povídku Tisíc očí paláce v Sithakoru
Merglová Michaela za povídku Staří přátelé
Tomšů Radka za povídku Vojtek.

Všichni nominováni byli pasováni na Rytíře/Lady Řádu fantasy. Vítězkou a Nositelkou meče se stala **Michaela Merglová**.

Celkem se soutěže zúčastnilo 31 autorů a autorek se 33 povídkami a novelami. Celkem to bylo 785 stran textu.

Za Klub Julese Vernea Egon Čierny

Zlatá Zebra 2017

1. Petr Klepal: Kritický bod
2. Anna Šochová: Marsovská stáze po našem
3. Milan Štajer: Poslední podání

David Urban: Pioneer 10

další pořadí:

Pavel Červenka: Vstupní prohlídka

Libuše Čermáková: Na útěku

Dušan Hrazdára: Femina-15485 RX

Jan Lipšanský: Osobní zkušenost

Zápis ze společné porady Čs. Fandomu v ČR a SR na Fénixconu 1. 12. 2017

Prezence

Porady se zúčastnili zástupci celkem 9 klubů z ČR a 2 klubů ze SR.

Schválení programu

Program porady byl schválen jednomyslně. Řízením porady byl pověřen Petr Holan.

Parcon 2018 - informace o přípravě

Standa Otava informoval o průběhu příprav Parconu 2017.

Čestní hosté: A. Sapkowski, M. Žamboch, J. Olša jr., hosté: Stanislav Komárek, Fabrika Slov, Dave Lally, Vlado Riša, Julie Nováková, Juraj Červenák, Jan Kantůrek

Zvláštní hosté: O. Neff, Jaromír Nohavica, Arnošt Vašíček, Vladivojna La Chia

Parcon 2019 - Nominace

Randalf oznámil, že klub Radegast má zájem o kandidaturu na Parcon 2019.

Parcon 2020 - Nominace

Byla oznámena kandidatura Istroconu na Parcon 2020 (DK Ružinov).

CKČ - informace

Jiřina Vorlová přednesla svodku o CKČ. Uzávěrka pro hodnocení je na konci dubna.

Nominace Ludvík a Mlok

Mlok: Standa Otava (KLF Ostrava): MUDr Aleš Koval, člen klubu od založení, organizoval Parcony Ostrava, Tricon, Bílovec. Jiřina Vorlová: Jana Rečková, workshop, výchova a vzdělávání autorů, překladatelka, spisovatelka

Ludvík: Randalf (Radegast): David Macháček 15 ročníků Ko-prconu

Různé

Peřo Pavelko informoval o Euroconu 2018 - Amiens, 19-22/7/2018, téma Jules Verne. Doporučil zvážit kandidaturu Karla Zemana na cenu Grand Master za celoživotní zásluhy. Worldcon 2019 se bude konat v Dublinu, týden před ním proběhne Eurocon v Belfastu.

Zdeněk Rampas informoval o přípravě vyhlášení cen ASSFH na veletrhu Svět knihy. **Zapsal: Petr Holan**

NON FICTION

Antonín K. K. Kudláč

Barvy černobílého světa

Studie o vybraných žánrech současné české populární literatury

Za jádro populární fantastiky považuje autor SF a fantasy, které chápe jednoznačně coby literární žánry. V případě české SF kniha konstatuje rozvinutou tradici „hard SF“, a to zejména v podobě „space opery“. Druhá varianta, v zahraničí obvyklejší, pro níž upřednostňuje označení „soft SF“, v české populární literatuře tolik zakotvená není, autor proto navrhuje hledat její

obdobu v textech, jež intenzivně využívají historických motivů, často oproti minulosti aktuálního světa určitým způsobem variováných. Oproti SF se fantasy jeví žánrově podstatně diferencovanější, různé její varianty jsou v české literatuře již hojně zastoupeny. Za zvláště silnou variantu považuje autor monografie „historickou fantasy“. Dále se věnuje i hororu a z komparativních důvodů rovněž detektivní próze.

Antonín K. K. Kudláč: Barvy černobílého světa, vydala Univerzita Pardubice, 2017, 202 str., 269 Kč

